

CĂMINUL

BIBLIOTECA
LITERARĂ
ȘTIINȚIFICĂ

HONORÉ DE BALZAC

PREOTUL DIN TOURS

Traducere de
CECILIA L. TRANTOMIR

No. 36-36 bis.

EDITURA LIBRĂRIEI
H. STEIMBERG
= BUCUREȘTI =
STR. LIPSCANI 94

Lei —

NUMERE APĂRUTE:

1. Mihail Sadoveanu : Umiliții mei prietini.
- 2- bis. Constanța Marino : Natalița, nuvele.
3. G. Galaction : La țarmul mării, reverii & note.
4. C. Nistrul : În voia valurilor, icoane din Siberia.
- 5-5 bis. C. Hogaș : Cucoana Marieta, nuvele.
- 6-6 bis. Mark Twain : Schițe umoristice traducere de Ion Trivale.
7. Ion Dragoslav : Firimiturile lui Dalib.
8. Henrick Pontoppidan : Dragoste de primăvară, roman din limba daneză, în românește de Ana-Maria G. Bottez.
9. V. Demetrius : Școala profesională Arhiereul Gherasim, nuvele.
10. Anton Cehow : Gura femeii, nuvele, traducere de L. Rebreanu.
- 11-11 bis. L. Agârbiceanu : O zi însemnată, nuvele.
12. Henrik Ibsen : Rosmersholm, traducere din limba norvegiană de D. N. Ciotori.
13. L. Rebreanu : Mărturisire.
- 14-15. Cornille : Poliect, traducere de Corneliu Moldovanu și D. Nanu.
16. G. Ibrăileanu : Brătescu-Voinești.
17. Ioan I. Mironescu : Sandu Hurmuzel.
- 18-18 bis. Paul Bourget : A doua dragoste, traducere de d-ra Th. Euharis.
19. Rădulescu-Codin : Ghiță Bondoc.
20. St. Ionescu : Cinematografia, cu numeroase ilustrațiuni în text.
21. Al. Cazaban : Dureri neînțelese.
22. Mauriciu Iókay : Ingerul vărsării de sânge, traducere de Vasile Al-George.
23. C. Hogaș : Floricica.
24. Nicolae Filimon : Nenorocirile unui Slujnicar.
25. Guy de Maupassant : Răsbunarea.
26. L. Chiru-Nanov : Moara din Repezeanca.
27. F. W. Nietzsche : Așa vorbit-a Zaratuștra, traducere de Eug. D. Relgis.

Manoche

„CAMINUL”

BIBLIOTECĂ LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ

HONORE DE BALZAC

PREOTUL DIN TOURS

TRADUCERE DE

CECILIA L. TRANTOMIR

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG & FIU

94, STRADA LIPSCANI, 94

Tipografia „CULTURA”, Câmpineanu No. 15

PREOTUL DIN TOURS

La începutul toamnei lui 1826, o ploaie mare îl prinse pe abatele Birotteau (persoana de căpetenie din istoria aceasta), tocmai pe când se întorcea din oraş, unde fusese seara le sindrofie. De aceea o şi croiă el cât putea mai repede (rotofeu cum era) prin piaţa cea mică şi pustie, căreia i se zice *Schitul* şi care se află îndărătul corului dela Saint-Gatien din Tours.

Părintele Birotteau era un omuleţ scurt şi aplecat la dambla; avea vr'o 60 de ani şi pătimise de mai multe ori de răul podagreii. Dintre toate micile păcate ale vieţii omeneşti, cel mai neplăcut lucru pentru bunul preot era că i se stropise papucii cu cătărămi mari de argint şi i se udase tăl-

pile. Căci, deși își încroșnă picioarele pe orice vreme în șoșoni de flanelă, grijuliv ca toți preoții de binele lor, umezeala însă tot îl pătrundeă puțin; după aceea, a doua zi, podagra îi dădeă fără greș dovezi de statornicia ei. Cu toate acestea, cum caldarămul Schitului e totdeauna uscat și cum câștigase trei lei și o bănuță la vist, la D-na de Listomère, îndură ploaia cu resemnare, din mijlocul pieței Arhiepiscopiei, de unde începuse să toarne cu găleata. De altminteri, în clipa aceea, se gândiă cu drag la himera lui! o dorință care răsăriă în toate sările și păreă că-i gata să se îndeplinească; în sfârșit, se încotoroșmăna prea bine în haina canonicatului, ca să mai simtă vremueala de afară: la sindrofie, toată lumea dela Doamna de Listomère, se pusese aproape chezașă, că el o să fie numit canonic în locul rămas liber la Saint Gation și toți îi dovedise că nimănu i se cuvine mai mult ca lui, care are atâtea drepturi netăgăduite și nesocotite multă vreme. Dacă ar fi pierdut la joc, dacă ar fi aflat că abatele Poirel, omulețului nostru i-ar fi părut ploaia foarte rece. Poate că ar fi cârtit asupra vieții. Se găsiă însă în împrejurări de acelea rare în viață când sen-

zații fericite te fac să uiți de toate. Iși grăbiă mersul, dar în ne știre; ca să spunem adevărul (atât de însemnat în povestea aceasta de moravuri), trebuie să adăogăm că nu se gândiă nici la ploaie nici la podagră.

În Schit se aflau odinioară, dinspre Grand-Rue mai multe case îngrădite la un loc. Erau proprietatea catedralei și locuiau acolo câțiva demnitare din consistoriu. Dela secularizarea bunurilor clerului, orașul a făcut din trecătoarea ce desparte casele acestea, o stradă ce-i zice strada Psalette¹⁾, pe unde treci delà Schit la Grand-Rue. Numele arată îndestul că acolo locuiă odinioară pisaltul cel mare cu școala și cu cei de sub dânsul. În partea stângă a străzii acesteia se află numai o casă și peste zidurile ei trec stâlpii arcați delà Saint-Gatien, care sunt implântați în grădinața ei cea mică, așa că nu'ți dai bine seama, catedrala a fost clădită întâiu, sau lăcașul cel vechiu. Cercetând însă arăbescurile și forma ferestrelor, bolta ușii și înfățișarea casei acesteia înegrite de vremuri, arheologice înțelege că întotdeauna a fost una cu monumentul mareț cu care e

1) Școală de cântăreț.

unită. Dacă ar fi un anticar la Tours (unul din orașele cele mai puțin literare din Franța), ar putea chiar să recunoască la intrarea trecătoarei Schitului, câteva urme din bolta ce alcătuiău pe vremuri portalul locuințelor acestora bisericești, portal care trebuia să se îmbine cu întreaga înfățișare a lăcașului. Casa aceasta se găsește la miază-noapte de Saint-Gatien, așa încât se află mereu în umbra aruncată de catedrala cea mare, pe care vremea și-a așternut vălul ei negru, și a întipărit cutele, și-a semănat frigul ei reavăn, mușchii și bălăriile cele înalte. De aceea e și casa scufundată într'o tăcere adâncă, pe care o turbură numai sunetul clopotelor, cântările slujbelor ce străbat prin zidurile bisericii sau țipătul stancelor aciuante în vârful clopotniței. Locul acesta e un deșert cu pietriș, o pustietate caracteristică, unde pot locul ori ființe tâmpite cu desăvârșire ori suflete uimitor de puternice. În casa de care e vorba, locuise totdeauna preoți și o stăpâniă o fată bătrână, ce-i ziceă D-șoara Gamard. Deși casa aceasta fusese cumpărată de tatăl D-șoarei Gamard, ca bun național, în timpul Teroarei, totuș, cum fata cea bătrână o închiriă de 20 ani mereu la preoți, nimeni nu găsiă de rău că o cucernică păstrează

un bun național, sub Restaurație : poate că oamenii bisericii socotiau că ea are de gând s'o lase moștenire consistoriului și oamenii lumii nu vedeau nici o schimbare în asta.

Abatele Birotteau se îndreptă așa dar spre casa aceasta unde locuia de doi ani. Vreme de 12 ani râvnise odăile acelea, cari erau *Hoc erat in votis* al său de pe vremuri, cum îi eră canonicatul acumă. Să stea cu chirie la D-șoara Gamard și să fie canonic : iată cele două mari rosturi ale vieții lui, ce cuprind poate în mic toate năzuințele unui preot care socotind viața ca un drum spre veșnicie, nu poate dori pe lumea asta decât un culcuș bun, o masă bună, haine curate, papuci cu cătărămi de argint, tot lucruri îndestulătoare pentru nevoile animalului și un canonic pentru îndestularea amorului propriu, sentimentul acela negrăit care se vede că o să ne urmeze și până la Dumnezeu, de vreme ce și sfinții au trepte. Inșă dorința cea mare după odăile pe cari le locuia acum, sentimentul acesta atât de neînsemnat în ochii oamenilor din lume, fusese pentru dânsul o patimă, o patimă plină de piedici și cu toate patimile vinovate, plină de nădejde, de plăcere și de muștrări.

Așezarea lăuntrică și mărimea casei nu în-

găduiau D-șoarei Gamard să aibă mai mult de doi chiriași. Cu 12 ani înainte ca Bricoteau să-i ajungă chiriaș, ea își luase îndatorirea să fie în mulțumire și sănătate pe abatele Troubert și pe abatele Chapeloud. Abatele Troubert trăia. Abatele Chapeloud în murise și Birotteau îi luase îndată locul.

Răposatul abate Chapeloud, canonic în vremea lui Saint-Gatien, fusese prieten intim cu Birotteau. De câteori vicarul venia la canonic, se înminună mereu de încăperi, de bibliotecă și de bibliotecă. Din admirația acestor lucruri se născu într-o zi poftă să stăpânească lucrurile cele frumoase. Lui Birotteau îi fusese peste poate să-și înăbușe dorința, ce-l făcea adesea să sufere îngrozitor, când îi venia în minte că numai moartea celui mai bun prieten ar putea să-i mulțumească lăcomia ascunsă, care crește fără încetare. Abatele Chapeloud și cu prietenul Birotteau nu erau bogati. Amândoi erau fii de țărani și n'aveau altce decât biata leafă ce se dă preoților; micile lor economii și le cheltuise în vremile nenorocite ale Revoluției. Când Napoleon așeză iarăși răș cultul catolic, abatele Chapeloud fù numit canonic la Saint-Gatien, iar Birotteau vicarul catedralei. Chapeloud se mută la D-șoara Gamard.

Când Birotteau veni să-și vadă canonicul în noua lui locuință, găsi că încăperile erau înminunat de bine întocmite: și altceva nimic. Obârșia poftii acesteia mobiliare semănase cu o patimă adevărată care la un tânăr începe cu o admirație rece pentru femeia înspe care mai târziu are s'o iubească deapururi. Odăile acestea, în cari intrai printr'o scări de piatră, se găsiu într'o aripă a clădirii care dă spre miază zi. Abatele Troubert stă la catul întâiu și D-șoara Gamard la catul al doilea în centrul clădirii dinspre stradă. Când Chapeloud se așeză în locuința lui, încăperile erau goale și bagdadiile înegrite de fum. Pervazurile căminelor erau din piatră prost cioplită și nu fuseseră niciodată zugrăvite. Drept orice mobilă, bietul canonic puse dintru întâiu un pat, o masă, câteva scaune și câteva cărți, cât aveă și el. Odăile semănau cu o femeie frumoasă în sdrențe, însă după 2—3 ani o cucoană bătrână îi lăsă moștenire lui Chapeloud două mii de lei, cu cari își cumplără o bibliotecă de stejar, dela un castel îndărâmat și făcut bucăți de banda neagră; o bibliotecă vrednică de luare aminte pentru sculpturile ei, pe cari le-ar fi admirat și niște artiști. Abatele o cumpără, nu atâta ispitit de prețul ieftin, cât de potrivirea cea mare

a dimensiunilor mobilei cu galeria. Cu banii strânși putu să dreagă pe deplin galeria, care până atunci fusese dărăpănată și părăsită. Puse de i se frecă pardoseala, i se vărui bagdadia și își zugrăvi lemnăriile așa fel încât să închipuie culoarea și nodurile stejarului. În locul vechiului cămin, puse unul de marmoră. Avea un gust destul de bun, așa încât alese și cumpără jețuri vechi de nuc sculptat. Apoi o masă lungă de abanos și două mobile de Boulle dădură galeriei acesteia ceva *pe deplin caracteristic*. Într'un răstimp de 2 ani, rafturile bibliotecii până atunci goale se umplură de cărți, datorită dărnicii câtorva persoane credincioase și a unor legate (măcar că mici) dela niște po căite evlavioase. În sfârșit, un unchiu al lui Chapeloud, fost orătoriu, îi lăsase moștenire colecția în folio a Părinților Bisericii și multe alte lucrări mari și prețioase pentru un preot. Birôtteau, uimit tot mai mult de schimbările cari se urmau rând pe rând în galeria aceasta goală pe vremuri, *încetul cu încetul, simți fără voia lui dorința* să aibă cabinetul acesta, atât de potrivit cu gravitatea obiceiurilor eclesiastice. Patina i se mări zi cu zi. Cum trebuia să lucreze zile întregi în lăcașul acesta, avu puțința să-i prețuiască liniștea și tihna, după

cum se minunase dintru întâiu de împărțeala cea fericită. În anii următori, abatele Chapeloud prefăcù chilia în paraclis, și prietenele cucernice îl împodobiră cu plăcere. Mai târziu, o cucoană îi dăruì canonicului pentru o daia lui, o mobilă îmbrăcată cu o tapiserie, la care chiar dânsa lucrase multă vreme, sub ochii lui prietenoși, fără ca el să-i fi bănuit menirea. Ietacul ca și galeria, orbi pe vicar. În sfârșit, cu 3 ani înaintea morții, Chapeloud își întregise rostul cel îndemânatec al odăilor și împodobise salonul. Erà mobilat simplu, cu catifea roșie de Utrecht, dar pe Birotteau îl fermecă. De cum zări perdelele de lampas roșu, mobilele de mahon, și covorul de Aubusson cari împodobiau încăperea aceea întinsă și zugrăvită din nou, gândul locuinței lui Chapeloud ajunse pentru dânsul o tainică monomanie. Să steà acolo, să se culce în patul cu perdele mari de mătasă, în care se culcà abatele, și toate huzururile să le aibă la îndemână, cum le aveà Chapeloud : iată fericirea deplină pentru Birotteau ; mai departe de asta nu vedeà. Toate poftele și râvnirile cari răsar în inimile celorlalți oameni pentru bunurile pământului, se încheagă la Birotteau în sentimentul ascuns și adânc cu care-și dorià o locuință asemenea cu aceea pe

care și-o întocmise abatele Chapeloud. Când prietenul i se îmbolnăvi, veni la el, călăuzit firește de o dragoste adevărată; dar când afla de boala lui, sau când îi ținea tovarășie, i se iscau, fără voie, în fundul sufletului, mii de gânduri, cari în scurt grăiau întotdeauna astfel: — Dacă Chapeloud ar muri, aș putea să-i am odăile. Totuș, cum inima lui Birotteau era foarte bună, ideile strâmte și inteligența mărginită, nu-i veni în minte prin ce mijloace ar putea moșteni biblioteca și mobilele prietenului.

Abatele Chapeloud, un egoist bun și îngăduitor, ghici pățina prietenului: asta nu era greu, și-l ierată: asta ar părea mai greu pentru un preot. Dar și vicarul: totdeauna rămase acelaș și nu pregetă să se plimbe în toate zilele cu prietenul pe aceeaș cărare din locul public și nu știrbi nici c'o minută timpul consfințit primblării acesteia, de 20 de ani. Birotteau care își socoti dorințele involuntare ca niște greșeli, ar fi fost în stare, drept pocăință, să se devoteze cât mai mult pentru abatele Chapeloud. Acesta își plăti datoria pentru o frăție atât de sinceră și copilăroasă, zicându-i cu câteva zile înaintea morții, pe când Birotteau îi citi tocmai

La QUOTIDIENNE.

— De data asta, ai să ai odăile. Simt că s'a isprăvit cu mine.

În adevăr prin testamentul lui, Chapeloud lăsă moștenire lui Birotteau biblioteca și mobilierul. Gândul că o să stăpânească aceste lucruri atât de mult dorite și perspectiva să fie chiriașul D-șoarei Gamard, îi alinară mult durerea pricinuită de pierderea canonicului; poate că nu l-ar fi înviat, dar de plâns, îl plânse. Câteva zile îi se întâmplă ca lui Gargantua, care pierzându-și femeia la nașterea lui Pantagruel, nu știa dacă trebuie să se bucure de nașterea fiului sau să se mâhnească că și-a îngropat pe buna lui Badbec și se înșelă bucurându-se de moartea femeii și tânduindu-se de nașterea lui Pantagruel. Abatele Birotteau își petrecu zilele dintâiu ale doliului, uitându-se în cărțile bibliotecii *lui*, folosindu-se de mobilele *lui*, cercetându-le și zicând cu un ton care din nenorocire n'a putut fi prins: „Bietul Chapeloud!”. În sfârșit, bucuria și durerea îl ocupau atât de mult, că nu se mâhni de fel, văzând că altul capătă locul de canonic, la care răposatul Chapeloud nădăjduia să-l aibă pe Birotteau de urmaș. D-ra Gamard îl primi pe vicar cu plăcere, așa încât acesta se împărtășiă de atunci cu toate fericirile vieții materiale pe cari îi le lăudă răposatul canonic.

Foloase negrăite ! După abatele Chapeloud, niciun preot din Tours, ba chiar nici arhiepiscopul nu putea să fie îngrijit așa cu deamănuntul și așa de bine, de cum căută D-ra Gamard de cei doi chiriași. Cele dintâi vorbe pe cari le zicea canonicul cătră prietenul lui, pe când se primblau pe locul public, erau aproape întotdeauna despre masa gustoasă pe care chiar atunci o luase și arare ori i se întâmplă în cele șapte primblări ale săptămânii să nu zică cel puțin de patrusprezece ori :

— Fata asta vrédnică e menită să slujească preoți. Gândește-te, de 12 ani nimic nu mi-a lipsit : albituri, stihar alb, stihar, bărbițe. Fiecare lucru îl găsesc la locul lui, cât trebuie, și cu miros de stânjinel. Mobilele mi-s frecate și totdeauna atât de bine șterse, că de multă vreme eu nu mai știu ce-i colbul. Ai văzut la mine un singur fir de praf ? Niciodată ! După aceea, lemnele de încălzit sunt bine alese, cele mai neînsemnate lucruri sunt minunate ; în scurt D-ra Gamard parcă are, mereu un ochiu în odaia mea. În zece ani, nu-mi aduc aminte odată să fi sunat de două ori, ca să cer un lucru oarecare. Iată ce înseamnă să trăești. N'am nimic de căutat, nici chiar papucii. Găsesc tot-

deauna foc bun și masă gustoasă. În sfârșit, mă supărau foalele, aveau gâtul stricat; nu m'am plâns de două ori. Basta! o doua zi domnișoara mi-a dat un foale foarte drăguț și cleștele cu care să vezi dregând focul.

Drept răspuns, Birotteau zicea:

— Cu miros de stânjinel!

„*Cu miros de stânjinel*” îl impresionă întotdeauna. Vorbele canonicului dădeau în vileag o fericire ca din basme, pentru sărmanul vicar, pe care bărbițile și stiharele îl zăpăciau; căci n'avea nicio rânduială și uită adesea să poruncească de mâncare. De aceea, când umbla cu discul sau slujia la biserică și o zăria pe D-ra Gamard, îi arunca totdeauna o privire blândă și binevoitoare, cum o fi cătat și sfânta Tereza la cer.

Soarta îi dăduse bunăstarea pe care o dorește fitece făptură și pe care o visase atât de adesea. Cum ori cărui om (și chiar și unui preot) îi vine greu să trăească fără un cal de bătaie, așa și Birotteau de 18 luni, înlocuise cele două patemi mulțumite, cu dorul după un canonicat. Titlul de canonic ajunsese pentru dânsul ceeace „pairia” trebuie să fie pentru un ministru plebeian. De aceea și puțința numirii, și nădejdea cu care-l împuiase la D-na de Listomère, îl zăpăcise atât

26 Mar 1955
-otaver
5 p. m. u. l. e.

de bine de cap, încât nu-și aduse aminte că și-a uitat cortelul, decât aproape de casă. Poate că nici nu și-ar fi amintit, dacă n'ar fi plouat cu găleata, atât erà de adâncit în plăcerea cu care rumegà toate vorbele ce se spusese despre înaintarea lui la D-na de Listomère, o cocoană bătrână, la care se ducea totdeauna Mercurea sara. Vicarul sună tare, păr'că i-ar fi zis slujnicei să nu-l facă să aștepte. Apoi se ghemui într'un colț al ușei, ca să-l stropească cât mai puțin, dar apa ce cădea de pe streășină, curgea drept pe vârful papucilor și vântul împingea în unele clipe niște răbufneli de ploaie, cari semănau cam a dușuri. După ce socoti timpul cât trebuia ca să iasă din bucătărie și să vie să tragă șiretul de sub ușă, mai sună odată, așa fel ca să iasă un sgomot foarte cu înțeles.

— N'au putut să se ducă, gândi el, neuzind' nicio mișcare înăuntru.

Și pentru a treia oară, își începu sunatul care răsună atât de răutăcios în casă și trezi atât de bine toate ecourile catedralei, că ar fi fost peste putință să nu se scoale un om de larma aceasta răsvrătită. De aceea și auzi după câteva clipe cu un fel de mulțumire în-ciudată, ciubotele de lemn ale slujnicei bocănind pe caldarâmul plin de pietre. Totuș, tea-

ma de podagră nu se mântui așa repede, cum crezuse. În loc să tragă de șiret. Mariana trebuia să deschidă ușa cu cheia cea mare și să împingă zăvoarele.

— Cum de mă lași să sun de trei ori pe o astfel de vreme? zise el Marianeii.

— D'apoi, părinte, vedeți doară că ușa era încuiată. Toți s'au culcat de mult; au sunat trei sferturi dela 10. Domnișoara o fi crezut că n'ați ieșit.

— Dar D-ta m'ai văzut doară ieșind! De altminteri, domnișoara știe bine că eu Mercurile mă duc la D-na de Listomère.

— De! părinte, am făcut ce mi-a poruncit domnișoara să fac, răspunse Mariana și închise ușa.

Vorbele acestea îl loviră pe Birotteau cu atât mai tare, cu cât visările îl făcuse fericit pe deplin. Tăcù și se duse după Mariana în bucătărie să-și ia sfeșnicul, pe care-l credea acolo. Mariana, în loc să intre în bucătărie, îl duse pe abate la dânsul și vicarul își zări sfeșnicul pe o masă ce se afla la ușa salonului roșu, într'un fel de anticameră alcătuită din podestrul scărilor, pe care răposatul canonic potrivise o îngrăditură cu geamuri. Mut de mirare, Birotteau intră în odaia lui cu grabă, nu zări niciun foc în cămin și

chemă pe Mariana, care n'avusese încă vreme să se scoboare.

— Dar ce, n'ai făcut foc?

— Să iertați, părinte s'o fi stins.

Birotteau se uită înăuntru și se încredință că focul rămăsese acoperit de dimineață. Apoi adause:

Trebue să-mi usuc picioarele; fă-mi foc.

Mariana se supuse cu zorul unui om somnoros. Pe când abatele își căută singur papucii cari nu se găseau la mijlocul covorului de pat, cum se găseau pe vremuri, observă îmbrăcămintea Mariane și se încredință că nu se sculase din pat, precum îi zisese. Își aduse atunci aminte că de vr'o două săptămâni eră înțarcat de toate îngrijirile acelea cari îi făcuse viață atâta de lină, vreme de 18 luni. Cum însă firea spiritelor înguste le mână să ghicească chițibușurile, vicarul se puse deodată să chibzuiască adânc la cele patru mari întâmplări, pe cari altul nici nu le-ar fi băgat în seamă, cari însă pentru el erau patru catastrofe. Papucii i se uitase, Mariana îl mințise cu focul, i se mutase sfeșnicul pe masa anticamerei (lucru neobicinuit!) și potriviseră așa fel, încât să fie silit să stea afară pe ploaie, la ușă: nici vorbă că eră la mijloc pierderea întregii lui fericiri.

Dupăce flacăra pâlpâi în cămin și dupăce se aprinse candela, Mariana ieși, fără să-l întrebe ca odinioară : „Părintele mai are nevoie de ceva?” și Birotteau se lăsă binișor în jelțul cel frumos și încăpător al răposatului; dar mișcarea cu care se lăsase, aveà ceva mâhnit. Omulețul erà doborît de presimțirea unei nenorociri cumplite. Ochii i se rotiau pe rând dela pendula cea frumoasă, la scrin, la scaune, la perdele, la covoare, la patul în formă de mormânt, la aghiazmatar, la crucifix, la o *Fecioară* de Valentin, la un *Christos* de Lebrun, în sfârșit, la toate amănuntele încăperii acesteia; și căutătura chipului dà în vileag durerile rămasului bun celui mai gingaș pe care un ibovnic l'ar fi zis celei dintâi drăguțe sau un unchiaș celor din urmă copaci sădiți de dânsul. Vicarul chiar atunci înțelese (e drept, cam târziu), semnele unei prigoniri surde urmate de vr'o 3 luni de D-ra Gamard, ale cărei gânduri negre ar fi fost ghicite mult mai repede de un om de spirit. N'au toate fetele bătrâne un anume talent să înrăutățească faptele și vorbele pornite din ură? Ele sgârie ca pisicile. După aceea, nu numai că jignesc, dar le și place să jignească și să arate victimei că au jignit-o Acolo unde un om de lume nu s'ar

fi lăsat sgâriat de două ori, bunul Birotteau aveà nevoie să-i dea de mai multe ori cu laba pe obraz, ca să creadă la un gând rău.

Indată, cu pătrunderea aceea ispășitoare pe care o capătă preoții, obișnuiți să cârmuească conștiințele și să adâncească nimicuri în fundul confesionalului, Birotteau se puse să stabilească tema următoare, par'că ar fi fost vorba de o controversă religioasă :

— Presupunând că D-ra Gamard nu s'a gândit la petrecerea D-nei de Listomère, că Mariana a uitat să-mi facă focul, că m'au crezut întors acasă ; dat fiindcă mi-am dus chiar eu *sfeșnicul meu* !!! jos, e peste poate ca D-ra Gamard să mă fi crezut culcat, când a văzut sfeșnicul în salon. *Ergo*, D-ra Gamard a vrut să mă lase pe ploaie dinaintea ușii ; și mi-a trimis sfeșnicul la mine, cu gândul să-mi dea a înțelege... Ce? zise el deodată, și mânat de gravitatea împrejurărilor, se sculă să-și scoată hainele ude, să-și pue halatul și scufia de noapte.

Apoi se primblă dela pat la cămin, dând din mâini și rostind în felurite tonuri frazele următoare și pe fiecare o isprăvià pe un glas subțirel și pișigăiat, care ținea loc de semn de întrebare :

— Bre ! dar ce i-am făcut ? De ce are

necaz pe mine? Nu Mariana mi-a uitat focul. Domnișoara i-o fi zis să nu-l facă! Numai un copil n'ar ghici, după cum se poartă acuma cu mine, că am avut nenorocirea s'o supăr. Niciodată nu s'au întâmplat de astea lui Chapeloud. Mi-ar fi peste putință să trăesc cu astfel de necazuri... La vârsta mea!..

Se culcă cu nădejdea că a doua zi dimineată o să limpezească pricina urii ce-i nimicia pentru totdeauna fericirea de care se bucurase vreme de doi ani și la care râvnise de atâta timp. Vai! motivele ascunse ale sentimentului D-rei Gamard trebuiau să-i rămână pe veci necunoscute, nu fiindă ar fi fost anevoioase de ghicit, ci fiindcă bietul om n'avea sinceritatea cu care sufletele mari și pungașii știu să se judece și să se schimbe. Numai un om de geniu sau un intrigant zice: „Am greșit”. Interesul și talentul sunt singurii sfetnici conștiincioși și pătrunzători. Abatele Birotteau însă care era bun până la prostie, instruit numai la suprafață după multă trudă, fără nici o experiență de lume și de moravurile ei, abatele Birotteau care trăia între liturghie și confesional, foarte adâncit să hotărască cele mai ușoare cazuri de conștiință, ca duhovnic la pensioanele din oraș și la câteva suflete alese cari îl prețuiau, abatele

Birotteau erà ca un copil bătrân, și habar n'aveà de cele mai multe obiceiuri ale lumii. Egoismul lui, firesc la toate făpturile ome-nești, îi crescuse în suflet, fără ca el să-și deà seama, mărit încă cu egoismul deosebit al pro-știlor și cu egoismul oamenilor cari duc viața strâmtă din provincie. Dacă cineva ar fi avut destul interes să scotocească în sufletul vicaru-lui, ca să-i dovedească că n'are de fel devo-tamentul cu care se cinstește, în amănuntele microscopice ale vieții și în datoriile mărunte ale traiului lui particular, el s'ar fi pedepsit singur și s'ar fi umilit cu sinceritate. Dar aceia pe cari îi jignim, chiar fără să ne dăm seama, nu prea țin socoteală de nevinovăția noastră ; vor și știu să se răsbune. Așa încât, Birot-teau, deși slab, trebuì să sufere urmările Dreptății aceleia mari, ce însărcinează mereu pe oameni să-i aducă la îndeplinire hotărârile pe cari unii zănateci le numesc *nenorocirile* vieții.

Intre răposatul abate Chapeloud și între vicar erà următoarea deosebire : unul erà un egoist dibaciu și spiritual și celalt un egoist pe față și zevzec. Când abatele Cha-peloud luă cu chirie la D-ra Gamard, își dădù foarte bine samă de caracterul gaz-dei. Confesionalul îi dăduse în vileag toată

amărăciunea pe care o strecoară în sufletul unei fete bătrâne nenorocirea de a stă în afara societății : de aceea, chibzul cu înțelepciune cum să se poarte la D-ra Gamard. Gazda eră pe atunci numai de 38 ani, așa încât mai aveà unele pretenții cari, la ființele acestea discrete se schimbă mai târziu într'o stimă foarte înaltă pentru propria persoană. Canonicul înțelese că pentru bunul lui traiu cu D-ra Gamard, trebuie să se poarte întotdeauna cu aceeaș luare aminte și cu aceleași îngrijiri și să fie mai fără greș decât e chiar și papa. Ca să ajungă la acest rezultat, nu intră în legătură cu dânsa decât numai cât cerea politeța și atingerea neapărată între oameni, cari trăesc sub acelaș acoperiș. Astfel, deși abatele Troubert și cu dânsul luau regulat trei mese pe zi, nu luà gustarea împreună și obișnuise pe D-ra Gamard să-i trimită la pat o ceașcă de cafea cu lapte. După aceea, se mai ferise și de anostul cinei, luând în toate sările ceaiu prin casele unde se duceà. Astfel își vedeà aproape întotdeauna gazda numai la ceasul prânzului; venià însă regulat cu câteva minute înainte de ora hotărîtă. La vizita aceasta de politeță, vreme de 12 ani, cât îi stătuse în casă, o întrebà mereu de aceleași lucruri și auzià dela dânsa aceleași răs-

punsuri. Convorbirea aceasta periodică se învârtia în jurul somnului D-rei Gamard în timpul nopții, în jurul gustării ei și a micilor întâmplări casnice; apoi cum arată igiena ei, vremea de afară, durata slujbelor, împrejurările din timpul liturghiei, însfârșit sănătatea cutărui sau cutărui preot. Cât ținea prânzul, începea totdeauna s'o lingusească pe de departe și tot mereu laudând ba bunătatea unui pește, ba meșteșugul cu care erau gătite bucatele sau vr'o zeamă, ajungea la însușirile D-rei Gamard și la meritele ei de gospodină.

Eră sigur că o să gâdile toate fumurile fostei bătrâne, laudând meșteșugul cu care eră potrivită dulceța, murați castraveciorii, conservele, pateurile și alte scornituri de ale mâncării. În sfârșit, vicleanul nu ieșea niciodată din salonul cel galben al gazdei, până nu zicea că în nicio casă din Tours nu se află cafea mai bună ca la dânsa.

Înțelegând până în adânc caracterul D-rei Gamard, canonicul izbuti cu știința lui de viață, să n'aibă nici cea mai mică discuție pentru lucrurile casei. Abatele Chapeloud ghicise dela început pa fata asta bătrână, colțuroasă, ursuză și răutăcioasă și potrivise așa fel atingerile neapărate dintre dânsii, încât să capete toate hatărurile trebuincioase pentru fe-

ricirea și tihna vieții lui. De aceea și zicea D-ra Gamard că abatele Chapeloud e un om foarte prietenos și foarte spiritual, cu care lesne pe toți împacă.

Cât despre Troubert, cucernica nu zicea nimic. Ii intrase pe deplin în mișcarea vieții, ca un satelit în orbita plantei, așa că era pentru dânsa un fel de făptură la mijloc, între indivizii speței omenești și cei din speța câinească; el îi avea în inimă locul de frunte, înaintea prietenilor și a unui cățel gras și găfăitor, la care ținea cu mare drag; ea îl conducea pe Troubert la toate și interesele lor erau atât de amestecate încât mulți cari erau în legătură cu D-ra Gamard, gândiau că abatele Troubert și-a pus ochii pe averea bătrânei fete, că și-o alipește pe nesimțite de dânsul cu răbdarea-i necurmată și că o poartă cum vrea cu atât mai ușor, cu cât se pareă că el o ascultă și n'are nicio dorință s'o ducă după placul lui.

Când abatele Chapeloud muri, bătrâna fată care doriă un chiriaș cu apucături liniștite, se gândi firește la vicar. Nu se cunoștea încă testamentul canonicului și D-ra Gamard chibzuiă să aducă în locuința răposatului pe bunul ei Troubert care, după dânsa se găsiă foarte rău la catul întâiu. Când însă abatele

Birotteau veni să încheie cu fata bătrână convențiile chirografare ale pensiunii, ea îl văzù atât de prăpădit după încăperile acelea pe cari le dorise o vreme așa de îndelungată și cu o râvnă așa de aprinsă (o puteà dà acum în vileag), încât nu îndrăzni să-i vorbească de vr'o schimbare și altfel nevoia interesului trecù înaintea simpatiei. Ca să-și mângâie pe dragul ei canonic, făcù parchet în locul cărămizilor mari albe de Chateau-Regnault și zidì un cămin, fiindcă ieșià fum din cel vechiu.

Abatele Birotteau văzuse pe prietenul său Chapeloud vreme de 12 ani și și niciodată nu se gândise să-l ispitească de ce erà atât de cumpănit în legăturile lui cu D-ra Gamard. Când veni să locuiască la fata asta sfântă, se găsià tocmai în starea unui ibovnic care e aproape de fericire. Chiar să nu fi fost din născare mărginit la inteligență, ochii îi erau prea orbiți de noroc, ca să-și mai poată face o părere despre D-ra Gamard și chibzul până unde să strângă legăturile lui zilnice cu dânsa. D-ra Gamard, văzută de departe și încă prin prizma fericirilor pe cari preotul visà să le guste lângă dânsa, îi păreà o ființă neîntrecută, o creștină desăvârșită, o făptură cât se poate de îndurătoare, femeia din Evanghelie, fecioara

înțeleaptă, împodobită cu virtuțile acelea umile și smerite, cari răspândesc în viață mirezme cerești. Cum se prinde o muscă în ața unui păianjen, așa se asvârlî și el în viața Domnișoarei Gamard, cu avântul fierbinte al omului care ajunge la scopul dorit de mult, cu nevinovăția copilului și cu nesocotința prostească a unui bătrân fără experiență în lume. Chiar din întâia zi de când venî să ia masa și să doarmă la fata bătrână, mai rămase o vreme în salon, căci dorià s'o cunoască mai bine. După aceea îl stăpânià și încurcătura aceea neînțeleasă ce necăjește adesea pe oamenii sfioși cari nu întrerup o convorbire, ca să iasă, de teamă să nu fie nepoliticoși. Astfel că stătù la dânsa toată sara. Mai venî sara și o altă fată bătrână, prietenă de a lui Birotteau, D-ra Salomon de **Villenoix**. D-ra Gamard avù bucuria să organizeze la dânsa o partidă de boston. La culcare, vicarul gândi că a petrecut o seară foarte plăcută. Cum nu cunoșteà foarte puțin pe D-ra Gamard și pe abatele Troubert, nu văzù decât caracterele lor la suprafață. Puțini oameni își arată dela început arama. Indeobște, fiecare se străduiește să-și deà o poleială atrăgătoare. Abatelui Birotteau îi venî în minte gândul plăcut să petreacă sările la D-ra Gamard, în loc să iasă în oraș. Gazda aveà de câțiva

ani o dorință ce creșteà din zi în zi tot mai mult. Dorința asta pe care o au și bătrânii, ba până și femeile frumoase, ajunsese la dânsa o patimă care semănà cu aceea a lui Birotteau pentru odăile prietenului Chapeloud și erà înrădăcinată în sufletul ei prin mândria și egoismul, pizma și deșertăciunea ce se află la oamenii din lume. Povestea e din toate vremile : ajunge să lărgești puțin cercul strâmt în fundul căruia se vor frământà aceste fãpturi, ca să găsești cuvântul împrejurărilor ce se întâmplă în sferele cele mai înalte ale societății. D-ra Gamard își petreceà pe rând serile în șase sau opt case deosebite. Fie că-i pareà rău că-i silită să caute lumea și că se credeà la vârsta ei în drept să vie și la dânsa; fie că amorul propriu îi erà jignit că nu-și are și ea societatea ei; fie că dorià, din deșertăciune, laudele și foloasele de cari se bucurau prietenele ei, toată ambiția îi erà ca salonul ei să ajungă locul spre care în fiecare seară să se îndrepte un număr oarecare de persoane, cu *plăcere*. După ce abatele Birotteau și cu prietena lui, D-ra Salomon petrecură câteva seri la rând dânsa în tovărășia credinciosului și răbdătorului Troubert, într'o seară, ieșind dela Saint Gatien, D-ra Gamard zise bunelor prietene (la care credeà ea până atunci că se află în

robie) că cine vrea s'o vadă, putea să vie odată pe săptămână la dansa, și că se adunau destui prieteni să facă o partidă de boston; nu putea să-l lase singur pe abatele Birotteau, noul chirieș; D-ra Salomon venise toată săptămâna; o țineau prietenii acasă, și așa... și pe dincolo, etc. etc. Iși rostise cuvintele cu o smerenie cu atât mai mândră și mai dulceagă, cu cât D-ra Salomon de Villenoix făcea parte din lumea cea mai aristocratică din Tours. Deși D-ra Salomon venia numai de dragul vicarului, D-ra Gamard triumfă că o are în salonul ei și se vede, datorită lui Birotteau, pe punctul să-iasă în plin scopul ei cel mare de a-și alcătui un cerc care să ajungă tot atât de numeros și de plăcut, precum era cercul D-nei de Listomère, al D-rei Merlin de la Blottière și alte evlavioase la cari se ducea lumea cucernică din Tours. Din nenorocire, abatele Birotteau zădărnici nădejdea D-rei Gamard. Cum toți acei cari au ajuns în viața lor să se bucure de o fericire dorită de multă vreme, cum toți aceia au înțeles bucuria pe care a putut s'o aibă vicarul, culcându-se în patul lui Chapeloud, tot astfel au să-și facă oarecare idee de supărarea D-rei Gamard, când își văzù răsturnat planul ei cel drag. Dupăce își rumegă norocul cu răbdare vreme de 6 luni, Birotteau o șterse,

luând cu el și pe D-ra Salomon. Cu toate strădaniile ei nemaipomenite, ambițioasa Gamard recrutase abia cinci sau șase persoane, cari nu prea erau stăruitoare la venit și trebuiau cel puțin patru oameni credincioși, ca să facă un boston. Astfel se văzù silită să-și ceară iertare și să se întoarcă la vechile prietene, căci fetele bătrâne când sunt singure cu ele, au o tovrășie prea plicticoasă, ca să nu caute mulțumirile îndoelnice din societate. Pricina fugii acesteia e lesne de înțeles. Deși vicarul eră dintre oamenii aceia cari au să capete odată raiul, potrivit cu hotărîrea: *Fericiți cei săraci cu duhul!* ca mulți proști nu putea să sufere anostul altor proști: Oamenii zevzeci seamănă cu bălăriile cari trag la pământ și le place cu atât mai mult să petreacă, cu cât se plictisesc mai tare singuri. Intruparea urîtului care-i nenorocește, precum și nevoia ce o simt să se despartă mereu de dâșii, le cășunează patima aceea după mișcare și trebuința caracteristică, să fie mereu acolo unde nu sunt, ca și ființele lipsite de simțire și cei cari și-au greșit rostul sau suferă din vina lor. Nu prea stătù să adâncească mintea seacă și neroadă a D-rei Gamard, nici să-și explice ideile ei strâmte, așa încât, bietul Birotteau își dădù din nenorovicar însă nu vedeau așa de pătrunzător ca

avea ca orice fată bătrână, precum și de greșelile ei deosebite. Răul iese la altul așa în relief deasupra binelui, încât mai întâiu ne izbește privirea și apoi ne jighește. Fenomenul acesta moral ar putea să îndreptățească la nevoie aplecarea ce ne îndeamnă mai mult sau mai puțin la cârteli.

Din punct de vedere social, e un lucru atât de firesc să-ți bați joc de lipsurile altuia, încât am trebui să iertăm trăncănelile zeflemiste pe sama părții noastre caraghioase și să ne mirăm numai de clevetiri. Ochii bunului vicar însă nu vedeau așa de pătrunzător ca oamenii de lume cari zăresc și se feresc, îndată de colții vecinului; ca să înțeleagă lipsurile gazdei, trebui să capete înștiințarea aceea pe care natura o dă tuturor făpturilor: durerea! Fiindcă nu și-au înmădiat caracterul și viața, după alte vieți și caractere, cele mai multe fete bătrâne au obiceiul ciudat că vor să aplece totul în jurul lor. La D-ra Gamard sentimentul acesta se prefăcuse în despotism; dar despotismul ei nu se putea lega decât de lucruri mici. Astfel, între multe altele, panerul cu fișe și jetoane pus pe masa de boston pentru Birotteau, nu trebuia să se clinească din locul unde ea l'a așezat; și abatele o supără foarte tare, când îl schimbă din loc, lucru care se întâmplă aproape

În toate serile. Ce ce se țâfnia prosteste pentru nimicuri și cu ce scop? Nimeni n'ar fi putu spune și Domnișoara Gamard nici atâta. Chiriașul cel nou, măcar că erà prea oiță din fire nu se prea împacă cu toiagul (ca și oile), mai ales când aveà țepi. Fără să-și lămurească răbdarea cea mare a abatelui Troubert, Birotteau vrù să scape de fericirea pe care D-ra Gamard năzuià să i-o potrivească în felul ei, căci dânsa credea că la fericire lucrurile merg ca la dulceața ei, dar nenorocitul o luă cam nătângește din pricina firii lui naive. Se despărțiră astfel, dar după multe înțepături și hârțueli, la care Birotteau se strădui să rămână rece.

La sfârșitul anului celui dintâiu petrecut sub acoperișul D-rei Gamard, vicarul își luase din nou vechile lui obiceiuri și se ducea de două ori pe săptămână la Doamna de Listomère, de trei ori la Domnișoara Salomon și de două ori la D-ra Merlin de la Blottière. Ele făceau parte din lumea aristocratică a societății din Tours, și D-ra Gamard nu erà primită acolo. De aceea și trădarea lui Birotteau o rănì adânc pe gazdă, fiindcă o făcea să-și simtă puțina ei valoare: orice fel de alegere cuprinde și un dispreț pentru lucrul neprimut.

— Noi n'am plăcut părintelui Birotteau, zise abatele Troubert cătră prietenii D-rei Gamard,

când trebuî să se lase de petrecerile ei. E om de spirit, cu gusturi alese. Și trebuie lume mare, lucruri, convorbiri duhlii, trâncăneli din oraș.

Vorbele acestea împingeau întotdeauna pe D-ra Gamard să-și apere caracterul ei cel bun, în dauna lui Birotteau.

— Nu mai are atâta spirit. Fără Chapeloud, niciodată n'ar fi fost primit la D-na de Listomère. Mult am mai pierdut eu cu abatele Chapeloud. Ce om plăcut mai eră! și ce lesne te mai împăcai cu dânsul! Ce să mai spun! vreme de 12 ani, nici cea mai mică supărare n'am avut cu el.

D-ra Gamard zugrăvi pe abatele Birotteau într'un chip atât de puțin măgulitor, încât nevinovatul chiriaș trecu în lumea burgheză, care dușmăneà într'ascuns societatea aristocratică, drept un om grozav de mofturos și greu de împăcat. Câteva săptămâni, fata cea bătrână avu mulțumirea să-și audă prietenele tânguind-o. Ele nu gândiau nici măcar un cuvânt din ce spuneau și totuși hojma și repetau: „Cum se poate, D-ta atât de blândă și de bună, cum de nu i-ai plăcut?...” sau: „Mângăe-te, dragă domnișoară, toată lumea te știe, așa că...” etc.

În fundul sufletului, toate binecuvântau pe vicar, căci erau încântate să scape de o sindrofie pe săptămână, la Schit, colțul cel mai

pustiu, mai întanecos și mai îndepărtat centru.

Între oamenii cari stau mereu alături, și dragostea cresc neconținut: în fiecare pă, găsesc câte o pricină să se iubească sau să se urască mai tare. De aceea și rotteau ajunsese nesuferit D-rei Gamard. După 18 luni dela venirea lui, tocmai când și omul lețul luă tăcerea urii, drept pacea mulțumită și se bucură că a *strunit* cum trebuie pe fata bătrână (ca să întrebuițăm expresia lui) cepu să îndure o prigonire surdă și un șir răsbunări chibzuite cu sânge rece. Cele patru împrejurări capitale: ușa închisă, papucii tați, lipsa focului și sfeșnicul dus la dânsul, mai ele puteau să-i dea în vileag dușmănia ceașta cumplită, ale cărei urmări trebuiau să se isbească, tocmai când nu se mai puteau drepta. Pe când ațipiă, bunul vicar își bătu în zadar capul (și negreșit că-i da repede fund) ca să înțeleagă purtarea ciudat de neviincioasă a D-rei Gamard. În adevăr, de oare până atunci trăise foarte logic după legile rești ale egoismului său, acum a îi eră cu nepțință să ghicească ce greșeli a făptuit față gazda lui. Lucrurile mari pot fi ușoare înțeles și lesnicioase de spus, nimicurile vie însă cer multe amănunte. Imprejurările cari

itues: oarecum avanscena dramei acesteia burheze, în care patimele se arată tot așa de sălbatice, par'că ar fi fost pornite din interese mari, împrejurările acestea cereau o introducere lungă și un istoric exact i-ar fi fost greu să i scruteze desfășurarea-i migăloasă.

A doua zi dimineața, când se trezi, Birotteau se gândi atât de mult la canonicatul lui, că i mai veni în minte cele patru împrejurări n vari zărise în ajun, semnele cele mai întuiecoase de viitor nenorocit. Vicarul nu eră omul să se scoale fără foc, sună deci să înștiinze pe Mariana că s'a trezit și s'o cheme la lănsul; apoi se lăsă ca de obicei în prada unei propeli cu visuri, din cari îl smulgea slujnica cu binișorul, pe când îi aprindea focul, mereu întrebându-și și mergând încolo și înapoace; asta făcea un bâzâit, un fel de muzică ce lui îi plăcea. Trecu jumătate ceas și Mariana tot nu se ivi. Vicarul, canonic pe jumătate, tocmai eră să mai sune, când lăsă în jos șiretul soneriei; auzise pe scări sgomotul unui pas bărbătesc. În adevăr, după o ciocănitură înceată la ușă, abatele Troube se arătă, cehmat de Birotteau. Vicarul nu se miră de venirea aceasta, căci preoții își făceau o vizită odată pe lună, destul de regulat. Canonicul, de cum intră, se miră că Mariana n'a aprins încă

focul colegului (cam pe aproape). Deschise o fereastră, chemă pe Mariana cu un glas aspru și-i zise să vină la Birotteau; apoi se întoarse către frate și-i zise:

— Dacă domnișoara ar afla că n'ai foc, ar ocări pe Mariana.

După această frază, îl întrebă pe Birotteau de sănătate și-l ispitî cu un glas blând dacă n'are ceva știri nouă cari să-i dea nădejde de canonicat. Vicarul îi lămurî demersurile lui și-i spuse cu naivitate la cine stăruia D-na de Listomère, uitând că Troubert nu putuse iertă niciodată cocoanei aceleia că nu-l primiă pe dânsul, abatele Troubert, desemnat dejă de două ori, ca să fie vicarul general al eparhiei.

Eră peste puțină să găsești două chipuri care să fie atât de deosebite, de cum erau cei doi preoți. Troubert eră înalt și uscățiv, pielița obrazului galbenă-măslinie, ca la oamenii cari suferă de ficat; pe când vicarul eră grăscian, cum se zice de obicei. obrazul rotund și roșcovan al lui Birotteau arătă un omuleț bun și fără gânduri; iar chipul lungăreț al lui Troubert eră brăzdat de cute adânci și uneori lua o înfățișare plină de ironie sau de dispreț; trebuia, însă să te uiți cu băgare de seamă la dânsul, ca să descoperi la el aceste două

sentimente. De obicei, canonicul se uită cu mare liniște și-și țineă pleoapele lăsate pe ochii lui galbeni, cari se făceau, după voință, limpezi și pătrunzători. Un păr roșcat îi împliniă înfățișarea lui mohorită, mereu întunecată de vâlul pe care-l aruncă asupra unei fețe cugetările grave.

Dintru întâiu, mulți putuse să-l creadă stăpânit de o ambiție mare și adâncă; la urmă însă, acei cari se lăudau că-l cunosc mai bine, înlăturară părerea aceasta, socotind că-i prostit de despotismul D-rei Gamard, sau istovit de posturi prea îndelungate. Vorbiă puțin și nu râdea niciodată. Când i se întâmplă să aibă o plăcere, îi răsăriă un zâmbet slab, care se pierdeă un cutele obrazului. Birotteău, dimpotrivă, eră foarte sincer și deschis la inimă; îi plăceă să mănânce bine și să beă bine și se bucură de un flecușteț, ca un om simplu, fără viclenie sau fire. Când îl vedeai pentru întâiaș dată pe abatele Troubert, te apucă fără voie un fel de groază, pe când vicarul smulgeă câte un zimbet dulce dela cei cari îl zăriau. Canonicul cel înalt insuflă respect când mergeă sărbătorește cu fruntea aplecată și privirea aspră, printre arcurile și cafasurile dela Saint-Gatien: fața lui încovoiată se potriveă de minune cu boltele galbene ale catedralei și

faldurile sutanei aveau ceva monumental, vrednic de o statuă. Vicarul cel bun însă umblă fără gravitate; trepădă și călcă, par'că ar fi avut roți. Și totuș eră o asemănare între amândoi. După cum înfățișarea ambițioasă a lui Troubert îl făcuse temut și ajutase poate să rămână mereu un biet canonic, tot astfel caracterul și apucăturile lui Birotteau păreau că o să-l lase pe vecie la vicariatul catedralei. Cu toate acestea, la vârsta de cincizeci de ani, Troubert împrăștiase temerile superiorilor cari îl bănuiau că e destoinic și aveau frică de înfățișarea lui grozavă; și le împrăștiase prin purtarea lui măsurată, prin viața sfântă ce o duceă și fiindcă părea că n'are nici un fel de ambiție. Chiar și sănătatea lui se făcuse foarte subredă de un an, așa încât eră cu putință să ajungă în curând vicar general la arhiepiscopie. Până și protivnicii lui doriau ca el să fie numit, ca să-și pregătească mai bine înaintarea lor, cât o mai putea trăi și canonicul cu boala lui cea cronică. Gușa mare a lui Birotteau însă nu mai dădeă aceleași nădejdi și pentru cei cu cari se luptă dela canonicat, gușa eră un semn de sănătate înfloritoare și podagra, vorba zicătoarei, un semn de viață lungă. Chapeloud, un om cu mult bun simț, căutat mereu de lumea bună și de felurișii șefi din metro-

polă, pentru bunavoința lui prietenoasă, Chapeloud se împotrivi totdeauna în taină și cu mult duh la înaintarea lui Troubert; bă încă îi și închisese ușa cu ghibăcie, în toate saloanele, unde se adună lumea cea mai bună din Tours, deși Troubert se purtase în totdeauna față de el cu mare respect și la orice prilej îi arătă cea mai adâncă considerație. Plecarea această stătornică nu schimbăse părerea răposatului canonic care încă și la cea din urmă primblare a lui zisese către Birotteau:

— Să te ferești de uscățivul acela de Troubert. Țsta e un Sixt V, redus la proporțiile episcopiei.

Acesta eră prietenul și comeseanul D-rei Garmard care veniă să-l viziteze pe vicar și să-i dea dovezi de prietenie, a doua zi după declararea războiului (ca să zicem așa).

— Iart-o pe Mariana, zise canonicul, când o văzù că intră. Pe semne c'a început cu mine. Odăile mele sunt foarte umede și toată noaptea am tușit o mulțime. Ai încăperi foarte sănătoase aici, adaoșe el, uitându-se la cornize.

Birotteau răspunse zimbînd:

— Eu sunt aici ca un canonic.

— Și eu ca un vicar, urmă preotul cel smerit.

— Da, decăt în scurt o să locuești la Arhie-

piscopie, zise bunul preot, care doriã ca toatã lumea sã fie fericitã.

-- O! sau la cimitir. Dar facã-se voia lui D-zeul Și Troubert își ridicã ochii la cer cu resemnare. Apoi adaose:

— Veniam sã te rog sã-mi împrumuți inventarul cel mare al episcopilor. Numai D-ta ai în Tours lucrarea aceasta.

— Ia-l din bibliotecã, rãspunse Birotteau care își aduse aminte, la fraza din urmã a canonicului, de toate mulțumirile vieții lui.

Canonicul cel înalt trecu în bibliotecã și rămase acolo pânãce vicarul se îmbrãcã. După puțin timp, se auzi clopotul de gustare și podagrosul gândind cã fãrã Troubert, n'ar fi avut foc la sculare, cugetã în sine:

— Bun om!

Amândoi preoții se scoborirã împreunã, înarmați cu câte un in-folio uriaș, pe cari îi pușerã pe o consolã din sufragerie.

D-ra Gamard întrebã pe Birotteau cu un glas acru:

— Da ce-i mã rog asta? Nãdãjduesc cã n'o sã-mi umpleți sufrageria cu trãftãloagele D-voastrã.

— Astea-s cãrți de cari am eu nevoie, rãspunse abatele Troubert. Pãrintele e bun și mi le-a împrumutat.

— Aș fi trebuit să ghicesc, zise ea zâmbind cu dispreț. Părintele Birotteau nu prea citește des în cărțile celea mari.

— Cum vă mai aflați, domnișoară? urină chiriașul cu un glas melodios.

Ea răspunse cu răceală:

— Nu prea bine. Din pricina D-v, m'am trezit ieri din somnul dintâiu și toată noaptea am dus-o rău.

Și D-ra Gamard adăogă, așezându-se:

— Are să se răcească laptele.

Bietul vicar se așeză în tăcere, uluit că-l primește atât de acru gazda dela care se așteptă la o cerere de iertăciune, și tot odată și speriat de perspectiva unei discuții, ca toți oamenii sfioși. Zărind pe obrazul D-rei Gamard, semne vădite de toane rele, se simți mereu hărțuit de judecată care-l împingeà să nu suferă lipsa de cuviință a gazdei, pe când tîrea lui îl îndemnă să se ferească de gâlceavă. În prada neliniștei acesteia lăuntrice, Birotteau începù să cerceteze serios cu ochii dungile mari și verzi, zugrăvite pe mușamaua pe care Domnișoara Gamard o lăsà întotdeauna la cafea, pe masă, neluând de fel seama la marginile roase și la rupturile cele multe ale feței. Amândoi chiriașii stăteau față în față pe jețuri de trestie împletită, la câte un capăt al mesei care

eră de tot pătrată, iar la mijloc stă gazda și privia de sus din înălțimea jețului ei cu roțițe; scaunul ei eră rezemat de soba sufregieriei și aveă perine. Incăperea aceasta și cu salonul comun se aflau la catul întâiu, sub odaia și salonul părintelui Birotteau. Primindu-și ceașca de lapte cu zahar, din mânilor D-rei Garmard, vicarul simți că-l înghiață tăcerea adâncă în care aveă să săvârșească gustarea lui de obicei atât de veselă. Nu îndrăzniă să se uite nici la chipul uscățiv al lui Troubert, nici la fața amenințătoare a fetei bătrâne și ca să nu-și piardă cumpătul, se întoarse spre cățelul cel gros și gras, care stă culcat pe o pernă, lângă sobă ce nu se urniă niciodată de acolo, căci găsiă întotdeauna la stânga lui un taleraș cu bunătățuri și la dreapta o cupă plină cu apă limpede.

— Ei, mititelule, îți aștepti cafeaua.

Făptură aceasta eră una din cele mai însemnate în casă; nu eră de fel supărătoare, fiindcă nu mai lătră și lăsă cuvântul stăpâni-sa. Iși ridică spre Birotteau ochii cei mititei, pierduți în cutele grăsimii, apoi îi închise vulpește. Ca să înțelegem suferința bietului vicar, trebuie să adăogăm că eră de o limbuție goală și răsunătoare ca ecoul unui balon și credea că vorbele apucă la mistuire; cu toate că n'ar fi

putut să dea vreunui doctor nici un motiv măcar pentru părerea lui. Domnișoara împărtășiă doctrina aceasta higienică și cu toate neînțelegerile lor, vorbise întotdeauna până atunci la masă; de câteva dimineți însă vicarul își istovise mintea, tot căutând s'o întrebe șiretește, așa ca să-i deslege limba. Dacă marginile strâmte în cari se cuprinde povestea aceasta, ar fi îngăduit să pomenim o singură convorbire de aceea cari treziau aproape în totdeauna zâmbetul amar și sardornic al lui Troubert, istoria ne-ar fi arătat o zugrăvire desăvârșită a vieții beoțiene din provincie. Unii oameni de spirit ar află poată cu plăcere cum își desfășurau abatele Birotteau și cu D-ra Gamard părerile lor personale asupra politicei, religiei și literaturii. Fără îndoială, ar fi ceva mucalit să povestim: sau pricinile pentru cari se îndoiau amândoi cu seriozitate în anul 1826 de moartea lui Napoleon, sau bănuelile cari îi făceau să creadă că Ludovic XVII mai trăește, scăpat fiind într'un butuc mare scobit. Cine n'ar fi râs auzindu-i că stabilesc cu anume argumente ale lor că regele Franței are în mâna lui toate dările, că Adunările se întrunesc ca să nimicească clerul, că în timpul Revoluției, murise mai mult de 1,300,000 pe eșafod? Apoi vorbeau de presă, fără să știe de numărul ziarelor

și fără să aibă habar de instrumentul acesta modern. În sfârșit, părintele Birotteau ascultă cu luare aminte pe D-ra Gamard cum zicea că un om care s'ar hrăni cu un ou în fiecare dimineață, ar muri fără doar și poate la sfârșitul anului și că lucrul s'a văzut; că o franzeluță crescută bine, te vindecă de sciatică, dacă nu bei câteva zile apă; că toți salahorii cari lucrase la dărâmarea mănăstirii Saint-Martin murise într'un răstimp de șase luni; că un anume prefect, sub Bonaparte, făcuse tot ce-i stase în putință să dea jos turlele lui Saint-Gatien; și mii de alte basme neroade.

Așcum însă, Birotteau își simțea limba amorțită, de aceea se desemnă să mănânce fără să înceapă o convorbire. După puțin timp, găsi că tăcerea e primejdioasă pentru stomacul lui și zise cu îndrăzneală:

— Minunată cafea!

Fapta aceasta bărbătoasă fù însă cu totul de prisos. După ce se uită la cer prin spărtura care despărția, deasupra grădinei, cei doi stâlpi arcați dela Saint-Gatien, vicarul mai avu bărbăția să zică:

— Azi are să fie mai frumos ca ieri...

La această vorbă, D-ra Gamard se mulțumi să arunce lui Troubert privirea ei cea mai

drăgălașă și câtă apoi grozav de aspru spre Birotteau care din fericire își plecase ochii.

Nici o făptură de sex feminin nu eră atât de potrivită ca D-ra Sofia Gamard să formuleze firea elegiacă a fetei bătrâne; ca să zugrăvim însă bine o ființă care cu caracterul ei, e de un mare interes pentru împrejurările mici ale dramei acesteia și pentru viața dinaintea a persoanelor ce joacă un rol, ar trebui poate să înșirăm pe scurt gândurile cari își găsesc închegarea la fata bătrână: viața obișnuită face sufletul și sufletul face chipul. Dacă în scoietate, ca și pe lume, toate trebuie să-și aibă un scop, neapărat că pe pământ sunt unele vieți, la cari nu poți pricepe nici scopul nici folosul. Morala și utilitarismul politic resping deopotrivă pe individul ce consumă, fără să producă și care ține un loc pe pământ, și nu răspândește în jurul lui nici bine, nici rău; căci, negreșit și răul e un bine, la care nu se văd îndată urmările. De cele mai multe ori, fetele bătrâne, chiar ele singure se pun în rândul făpturilor sterpe. Dacă conștiința propriei munci dă unei ființi active o mulțumire ce o ajută să îndure viața, încredințarea că ești o povară sau chiar și o făptură de prisos, trebuie să aibă o înrăurire protivnică și să însufle ființei fără vlagă un dispreț pentru dânsa, la fel

cu disprețul celorlalți. Mustrarea aceasta a
 pră a societății e una din pricinile cari ajut
 să le verse în suflet durerea ce li se ved
 în față, fără ca ele să-și dea seamă. Este
 prejudecată care o fi având poate și parte
 ei de adevăr: prejudecata aceasta pune pre
 tutindeni, și în Franța mai mult ca aiurea
 într'o lumină slabă pe femeia cu care nimen
 n'a vrut să împartă bunurile sau să îndur
 suferințele vieții. La fete, vine o vrâstă, când
 lumea, pe drept sau pe nedrept, le osândește
 pentru că au fost nesocotite de bărbați. Dacă sun
 urite, bunătatea lor trebuie să rescumpere lip
 surile naturii; frumoase, nenorocirea lor a tre
 buit să izvorască din pricini grave.

Nici nu știi să spui care din ele e ma
 prejos. Dacă au rămas nemăritate de bună voie
 dacă au vrut să rămână neatârdate, nici băr
 bații și nici mamele nu le iartă că s'au lepă
 dat de jertfa femeii și au fugit de patemiile
 cari dau atâta duiosie sexului lor; ferindu-se
 de durerile femeii, fata îi pierde poezia și nu
 se mai cuvin mângâerile acelea blânde la cari
 mamă are întotdeauna drepturi netăgăduite. Du
 pă aceea, sentimentele generale, însușirile
 lese ale femeii se largesc numai printr'o de
 prindere necurmată; rămânând fată, o făptură
 femeiască nu-i decât un non-sens: egoistă și

rece, ea-ți insuflă groază. Părerea aceasta ne-
indurată e din nenorocire prea dreaptă, ca fe-
tele bătrâne să nu-i ghicească motivele. Gân-
durile acestea le încolțesc în inimă tot atât de
firesc, cum li se întipăresc în față urmările
vieții lor mahnite. De aceea se și veștejesc,
fiindcă le-a lipsit întotdeauna expresia stator-
nică sau fericirea care însemnează chipul fe-
meilor și le pune în mișcări atâta mlădiere.
Apoi ele se mai fac și aspre și morocănoase,
pentru că o ființă care și-a greșit chemarea, e
nenorocită: suferă și din suferință se naște ura.
În adevăr, înainte de a-și da vina pe dânsa
pentru singurătatea în care se găsește, o fată
învinuște lumea, multă vreme. Dela învinuire
până la dorința de răsbunare, e numai un pas.
În sfârșit, sunt hâde, tot din pricina vieții lor.
Fiindcă n'au simțit niciodată nevoia să placă
nu se gătesc și n'au de fel gust. Se gândesc
numai la ele. Sentimentul acesta le face încet-
tul cu încetul să aleagă lucrurile cari li-s înde-
mânatece, fără să se gândească dacă plac al-
tora. Nu-și prea dau seamă de ce nu sunt la
fel cu celelalte femei, dar la urmă ajung să
ghicească și să sufere. Pizma e un sentiment
ce nu se poate desrădăcina din inima femeilor.
Fetele bătrâne sunt geloase în gol și nu cunosc
decât durerea singurei patimi pe care hărbații

iartă femeilor, fiindcă îi linguşeşte. Astfel, chinuite în toate dorinţile lor, silite să-şi calce cerinţele firii, fetele bătrâne simt întotdeauna o sfială lăuntrică, cu care nu se obişnuiesc niciodată. Nu-i dureros la orice vârstă (mai ales pentru o femeie) să zărească pe feţele altora un sentiment de scârbă, când scris îi este să trezească în inimi impresii drăgălaşe? De aceea şi fetele bătrâne se uită întotdeauna pieziş, nu atât din modestie, cât din frică şi ruşine. Făpturile acestea nu iartă societăţii situaţia lor nelămurită, fiindcă nu şi-o iartă nici lor înşile. O fiinţă care mereu se mânâncă sau merge împotriva vieţii, nu se poate să lase pe alţii în pace şi să nu le pizmuiască norocul. Toată lumea aceasta de gânduri dureroase erà în ochii cenuşii şi spălăciţi ai D-rei Gamard şi cercănele mari cari îi înconjurau ochii, dădeau în vileag luptele îndelungate din viaţa ei singuratecă. Toate cutele obrazului îi erau drepte. Structura frunţii, a capului şi a obrazilor erau ţepene şi uscăţive. N'avea habar de firele cărunte cari îi creşteau pe alunele de pe bărbie. Buzele îi erau subţiri şi abia acoperiau dinţii cari erau mai mult albi. Erà oacheşă şi părul (care îi fusese pe vremuri negru) îi albise de dureri cumplite de cap. Intâmplarea aceasta o silià să poarte perucă; dar cum nu prea ştia

s'o pue, așa ca să i se ascundă margenea, adesea se zăria un loc gol între margenea bonetei și găitanul negru pe care se ținea perucă prost încrețită. Vara purta rochii de mătasă și iarna de pambriu și totdeauna cafenii; își făcea hainele prea strâmte pe mijlocul ei pocit și pe brațele slăbănoage. Gulerașul îi era întotdeauna dat în jos și i se vedeă gâtul roșcat, cu o piele brăzdată artistic, ca și o frunză de stejar la care te-ai uita în zare. Dacă îi știai origina, îi înțelegeai cu înlesnire conformația. Tatăl ei fusese negustor de lemne, un fel de țaran ciocoiu. La 18 ani, putuse să fie grasă și gingașă, acuma însă nu-i mai rămăsese nicio urmă din pielea cea albă și din obrajii cei rumeni cu cari se lăudă în tinerețe. Ajunsese galbenă cum sunt multe cucernice.

Nasul ei încovoiat îi arată mai mult ca oricare altă trăsătură, despotismul gândurilor, după cum și fruntea-i turtită dădea la iveală spiritul ei cel strâmt. Se mișcă ciudat de repede și fără nicio drăgălășie; s'o fi văzut numai cum își scotea basmaua din sac, ca să-și șteargă nasul cu mare sgomot și îi și ghiciai caracterul și apucăturile. Era destul de înaltă și se ținea foarte drept, îndreptățind observația unui naturalist care a explicat fizicește mersul fetelor bătrâne, pretinzând că li se lipesc încheieturile.

Când mergea, mișcarea nu se răspândia deopotrivă în toată ființa ei, așa ca să producă legănările acelea drăgălașe și atât de atrăgătoare la femei; mergea par'că dintr'o bucată și la fiecare pas, părea că răsare, ca statuia Comandorului. Când era în toane bune, dădea a înțelege, ca toate fetele bătrâne, că s'ar fi putut mărită, dar din fericire și-a dat seama la timp de reaua credință a iubitului; și în chipul acesta, își critică inima, în folosul spiritului de chibzuială.

Figura aceasta caracteristică de *lată bătrână* se potrivea de minune cu născocirile caraghioase de pe hârtia lustruită, care închipuiau priveliști turcești și-i împodobiau pereții sufrageriei. D-ra Gamard stătea de obicei în odaia aceasta. Drept mobilă, avea două console și un barometru, unde ședea cei doi preoți, se găsea o pernută de tapiserie, ștearsă de soare. Salonul comun, unde prima lumea, era vrednic de dansa. Ni-l vom închipui repede, atrăgând luarea aminte că i se zicea *salonul galben*: perdelele erau galbene, mobila și tapetele galbene; pe cămin se află o oglindă cu ramă aurită, sfeșnice și o pendulă de cristal cari străluciau, de-ți făceau rău la ochi. Nimeni n'avea însă voie să pătrundă în locuința particulară a D-rei Gamard. ~~Aici~~ putem bănuși că era plină de petici,

de mobile stricate și de tot felul de sdrențe, cum place atâta fetelor bătrâne să fie în jurul lor.

Astfel erà ființa menită să aibă cea mai mare înrâurire asupra zilelor din urmă ale abatelui Birotteau.

Neputând să aibă activitatea hărăzită femeii, după cerințele naturii și fiind nevoită s'o cheltuească, fata aceasta bătrână o schimbase în urzeli josnice, în sporovăeli de provincie și în socoteli egoiste cu cari se îndeletnicesc la urmă, fără deosebire, toate fetele bătrâne. Din nenorocire, Birotteau trezise la Sofia Gamard singurele sentimente cari erau cu puțință la această biată făptură ură care îi zăceà ascunsă în suflet, din pricina liniștii și a monotoniei, din viața de provincie (cu un orizont care pentru dânsa erà încă și mai mărginit), ura aceasta trebuia să fie cu atât mai aprigă cu cât se îndreptă spre lucruri mărunte și în mijlocul unei sfere înguste. Birotteau erà din oamenii aceia cari sunt meniți să sufere de toate, fiindcă neputând să vadă nimic, nu știu să se ferească de nimic: toate li se întâmplă lor.

— Da, are să fie frumos, răspunse după un timp canonicul care părù că se trezește din visările lui și vrea să fie politicos.

Birotteau se îngrozì de timpul scurs dela

întrebare până la răspuns, căci întâiaș dată în viață, își băuse și el cafeaua, fără să vorbească și ieși din sufragerie, unde-și simțîa inima strînsă ca într'un clește. Ceașca de cafea îi rămăsese în stomac și-l apăsă, de aceea se duse să se primble, mâhnit, în grădină, pe cărărușele cele înguste cari aveau cimșir de margini și alcătuiau o stea. Dupăce dădù o raită, când să se întorcă zări în pragul ușii dela salon pe D-ra Gamard și pe abatele Troubert șezând înfipți și tăcuți: el își ținea brațele încrucișate și eră nemișcat ca statuia de pe un mormânt; ea se sprijiniă de ușa cu persiene. Amândoi se uitau la el și păreau că-i numără pașii. Nimic nu încurcă mai mult pe o făptură sfioasă din fire ca atunci sînd se vede cercetată cu curiozitate; iar când e privită din ochi de ură, durerea cășunată se preface într'un chin nesuferit. Puțin după aceea Birotteau își închipui că împiedică pe D-ra Gamard și pe canonic să se primble. Gîndul acesta, izvorît din teamă și din bunătate, îl năpădi atît de tare, încât se duse de acolo. Plecă și nu se mai gîndi la canonicatul lui, atît eră de stăpînit de tirania desnădăjduitoare a bătrînei fete. Din fericire pentru dînsul, se întîmplă să găsească multă treabă la Saint-Gatien: mai multe îngropăciuni, o căsătorie și două botezuri. Astfel, își putù uita

supărările. Când stomacul îi dădù de știre c'a sosit vremea mesei, scoase ceasornicul cu spaimă, căci erau patru ceasuri și câteva minute. Știa cât e de punctuală D-ra Gamard, de aceea se grăbi să se întoarcă acasă.

În bucătărie, zări rândul întâiu de farfurii ridicate dela masă. Apoi, când intră în sufragerie, fata cea bătrână îi zise cu un glas în care se ghicia și ciuda bănuelii și bucuria că și-a prins chiriașul cu o greșală.

— Părinte, sunt patru și jumătate. Știți că noi nu trebuie să ne așteptăm.

Vicarul se uită la pendula din sufragerie și, din felul cum erà așezat vâlul de gaz, pus s'o ferească de praf, înțelese că gazda a întors-o dimineața și și-a făcut gustul s'o înainteze mai mult ca ceasul dela Saint-Gatien. Ar fi fost peste poate să facă o observație. Dacă vicarul și-ar fi spus bănuela cu glas tare, ar fi izbucnit cea mai grozavă și mai îndreptățită explozie de elocvență pe care D-ra Gamard ar fi putut-o produce într'un astfel de caz, ca toate femeile de teapa ei. D-ra Gamard ghicise mijle de necazuri pe cari o slujnică le poate cășună stăpânului și o femeie bărbatului, în obiceiurile familiare ale vieții, și-și copleși chiriașul cu ele. Chipul în care își urziă uneltirile împotriva fericirii casnice a bietului preot,

purtă pecetea geniului celui mai viclean cu puțință. Ea potrivea lucrurile așa fel încât să pară că are întotdeauna dreptate.

La 8 zile dela începerea povestirii, după traiul din casă și după legăturile lui cu D-ra Gamard, abatele Birotteau pricepù că în jurul lui s'au urzit uneltiri de vr'o jumătate an. Câtă vreme, fata cea bătrână se răsbunase înădușit și câtă vreme vicarul se înșelase de bună voie, crezând că nu-s la mijloc gânduri răutăcioase, răul moral nu înaintase mult la el. Dela întâmplarea cu sfeșnicul dus sus și cu pendula înaintată, Birotteau nu se mai putea îndoi: trăia învăluit într'o ură care-și avea un ochiú mereu deschis la dânsul. În scurtă vreme, îl cuprinse desnădejdea, văzând la fiecare ceas, cum degetele coroiate și subțiri ale D-rei Gamard stau gata să i se înfigă în inimă. Fericită că trăește cu un sentiment atât de bogat în emoții, cum e răsbunarea, fata cea bătrână se desfătă să plutească deasupra vicarului și să-l amenințe, cum plutește deasupra și amenință o pasăre de pradă, pe un șoarece de câmp, până a nu-l sfâșia. Iși pusese la cale de multă vreme un plan, pe care zănatecul preot nu-l putea ghici, un plan pe care ea și-l desfășură în scurt timp, dovedind cât geniu pot să arate în lucrurile mici ființele singuratice cari s-au as-

vârlit cu sufletul în migălele cucerniciei, fiindcă n'au fost în stare să simtă măreția credinții adevărate. Și mai erà încă ceva care amără și mai tare mâhnirea vicarului! Supărările lui erau așa fel, că dânsul nu le putea povesti la prieteni, deși erà un om guraliv și-i plăcea să fie tânguit și mângâiat. Puținul tact care-l mai aveà și el, din sfiiciune, îl făcea să se teamă să nu pară caraghios că se gândește la prostii de astea. Și totuș, prostiile astea îi alcătuiau tot traiul, draga lui viață plină de ocupații în gol și de gol în ocupații; viață ștearsă și cenușie în care sentimentele prea tari erau o nenorocire și lipsa de orice emoții o fericire. Raiul bietului preot se prefăcuse dintr'odată într'un iad. În sfârșit, chinul îi ajunse de nesuferit. Spaima care-l cuprindea când se gândia la o explicare cu D-ra Gamard, creștea din zi în zi și nenorocirea ascunsă ce-i amără ceasurile bătrâneții, îi slăbià sănătatea. Într'o dimineață, pe când își puneà ciorapii albaștri cu dungi pestrițe, văzù că i-au slăbit pulpele cu opt șiruri. Zăpăcit de diagnosticul acesta îngrozitor de tare, se hotărî să facă o încercare la abatele Troubert, ca să-l roage să mijlocească între el și D-ra Gamard.

Când se găsi față în față cu canonicul cel îmbunător, care, ca să-l primească într'o odaie

goală, ieșise repede dintr'un birou plin de hârtii, unde lucrà mereu și nimeni cu pătrundeà acolo, vicarului îi veni aproape rușine să vorbească de sâcâelile D-rei Gamard, unui om care părea că e ocupat cu lucruri atât de serioase. Dar după toate suferințele pe cari le îndurase, delibrând în sufletul lui (cum se întâmplă tuturor oamenilor umili, nehotărîți sau slabi, chiar pentru lucruri neînsemnate), se hotărî să se destuinuiască lui Troubert și inima i se umflă de bătaii grozav de mari. Canonicul îl ascultă grav și rece, din când în când se încercà să-și ție câte un zâmbet, care pentru niște ochi deștepti ar fi dat la iveală o mulțumire adâncă. Când Birotteau îi zugrăvi cu elocvența pe care o dau sentimentele adevărate, veșnica amărăciune cu care-l adăpă, din pleoapele lui Troubert părù că scapără o flacără; își puse însă mâna deasupra ochilor, cu o mișcare ce se vede la cugetători și rămase demn ca de obicei. Când vicarul isprăvi de vorbit, i-ar fi fost foarte greu să vadă vr'o urmă din sentimentele pe cari le pricinuisse asupra preotului acestuia ascuns, dacă le-ar fi căutat pe chipul lui Troubert care aveà atunci pete încă și mai galbene ca de obicei. După ce stătù puțin tăcut, canonicul dădù un răspuns de acelea, la cari toate vorbele trebuiau cercetate cu amănuntul, ca să li se pri-

ceapă însemnătatea și cari mai târziu trebuiau să dovedească oamenilor chibzuiți uimitoarea lui adâncime de suflet și putere de inteligență. În sfârșit, îl doborî pe Birotteau, zicându-i că lucrurile acestea îl mirau cu atât mai mult cu cât niciodată nu și-ar fi dat seama de ele, dacă fratele nu i s'ar fi spovedit; socotiă că lipsa asta de pricepere îi veniă din ocupațiile serioase, din lucrările lui și din anume gânduri înalte care-l robiau și nu-i îngăduiau să privească la amănuntele vieții. Fără să pară că ar vrea să critice purtarea unui om care-i merită respectul, prin vrâsta și cunoștințele lui, îi dădă a înțelege că „odinioară singuratecii arare ori se gândiau la hrană și la adăpost, în fundul tebaidelor în cari se dedau la sfinte contemplări” și că „în zilele noastre, preotul putea să-și facă pretutindeni o teбайдă, în gândurile lui”. Apoi, întorcându-se la Birotteau, adăose că „discuțiile acestea erau un lucru nou pentru dânsul. Vreme de 12 ani, niciodată nu se întâmplase un astfel de lucru între D-ra Gamard și venerabilul abate Chapeloud”. Mai adăose că, fără îndoială, putea foarte bine să mijlocească între vicar și gazda lor, fiindcă prietenia pe care o avea pentru dânsul nu trecea de marginile impuse credincioșilor de către legile Bisericii; numai că atunci dreptatea cerea să asculte și pe

D-ra Gamard. De altminteri, el nu găsià nicio schimbare la dânsa, totdeauna o văzuse așa; se plecaseră de bună voie la unele toane de ale ei, fiindcă știà că domnișoara asta respectabilă erà bunătatea și blândețea întrupată; dacă se schimbaseră puțin la apucături, vina erà că suferià de o puhnonie (de care nu vorbià) și cu care se resemnà ca o creștină adevărată... Și sfârși zicând vicarului că „să mai steà încă numai câțiva ani încă lângă domnișoara, și are s'o poată aprețui mai bine și recunoaște ce mai de comori se află în caracterul acesta ales”.

Abatele Birotteau ieși umilit. Nevoit să se sfătuească cu el singur, o judecă pe D-ra Gamard după dânsul. Bietul omușor socoti că, dacă ar lipsi câteva zile, ura fetei o să se stângă, din lipsă de paie. Așa încât se hotărî să plece ca pe vremuri la o proprietate unde se duceà D-na de Listomère, pe la sfârșitul toamnei, când cerul e de obicei senin și dulce în Turena. Bietul om! împlinià chiar dorința ascunsă a grozavei lui dușmanci, pe care numai o răbdare de călugăr ar fi zădărnicit-o în planurile ei; cum însă el nu ghicià nimic și nu știà nimic din propriile lui afaceri, trebuià să cadă ca un miel sub lovitura întâia a măcelarului.

Proprietatea D-nei de Listomère îți dădea și mulțumirile dela țară și plăcerile dela oraș,

căci se află pe o ridicătură între orașul Tours și colnicele dela Saint-Georges; eră așezată spre miază-zi zi înconjurată de stânci. În adevăr, în zece minute ajungeai dela puntea din Tours la poarta casei acesteia, căreia i se zicea *Ciocârlia*; un bun prețios într'un ținut unde nimeni nu vrea să se necăjească pentru nimic, chier și când e vorba să caute o plăcere. Abatele Birotteau se găsiă la *Ciocârlia* de vr'o 10 zile, când într'o dimineată, tocmai la vremea gustării, veni portarul și-i zise că D-l Caron dorește să-i vorbească. D-l Caron eră un avocat însărcinat cu daraverile D-rei Gamard. Birotteau nu-și aducea aminte și habar n'avea că ar putea să aibă cu cineva o pricină, așa încât se sculă dela masă foarte neliniștit, ca să caute pe avocat; îl găsi stând modest pe parmaclâcul unei terase.

— Fiindcă e vădit lucru că nu mai vreți să locuiți la D-ra Gamard... zise omul de afaceri.

Abatele Birotteau îl întrerupse strigând:

— Cum! domnule! dar niciodată n'am gândit s'o las.

Advocatul reluă:

— Cu toate acestea, părinte, veți fi explicat D-v cu domnișoara în privința lucrului, de vreme ce mă trimite să știe, dacă o să stați mult la țară. În convențiile D-v, nu-i prevăzută o lipsă

mai lungă, așa încât se pot ivi contestări. Inșă D-ra Gamard înțelegând că pensiunea D-v...

Birotteau, uimit, îl întrerupse iarăș pe avocat:

— Domnule, n'aș fi crezut că-i nevoie de căi aproape judiciare, ca să...

— D-ra Gamard vreă să preîntâmpine orice greutate și de aceea m'a trimis să mă înțeleg cu D-v.

— Atunci, dacă sunteți bun, veniți și mâne, să mă sfătuesc și eu, răspuse Birotteau.

— Bine, zise Caron salutând și se retrase.

Bietul vicar speriat de stăruința cu care D-ra Gamard îl prigionă, intră în sufrageria D-nei de Listomère, cu fața turburată. La vederea lui, fiecare îl întrebă :

— Da ce s'a întâmplat, părinte?

Abatele se așeză amărît, și nu răspuse, atât eră de isbit de icoana nedeslușită a nenorocirii lui.

După gustare înșă, când se adunără în salon mai mulți prieteni dinaintea unui foc bun, Birotteau le povestî cu nevinovăție toate amănuntele întâmplării. Ascultătorii se interesară foarte mult de intriga aceasta, atât de potrivită cu viață de provincie, căci începeau să se plictisească de șederea la țară. Fiecare luă partea abatelui împotriva fetei bătrâne.

D-na de Listomère fi zise:

— Cum de nu vedeți că abatele Troubert vă vrea locuința?

Istoricul ar fi în drept aici să facă portretul cocoanei acesteia; crede însă că chiar aceia cari nu cunosc sistemul de *cognomologie* al lui Sterne, n'ar putea rosti aceste trei cuvinte: *Dîna de Listomèrel* și să nu și-o închipue nobilă, mândră domolind asprimea evlaviei cu eleganța veche a moravurilor monarhice și clasice; o femeie politicoasă, bună, dar cam țepăună și vorbind puțin pe nas; o femeie care-și ia voia să citească pe *Noua Heloiză*, să vadă comedii și să se mai pieptene cu pretenții.

— Părintele Birotteau nu trebuie să se plece dinaintea babei celei cărcotașel strigă D-l de Listomère, locotenent la marină, care venise în concediu la mătușa lui. Dacă nu-i slab de înger și vreă să asculte de sfatul meu, are să fie liniștit în scurt timp.

În sfârșit fiecare se puse să analizeze faptele D-rei Gamard cu o agerime pe care numai oamenii de provincie o au, căci nu li se poate tăgădui talentul de a pătrunde motivele cele mai ascunse ale faptelor omenești.

— N'ați ghicit, zise un proprietar care cunoștea ținutul. Este la mijloc ceva mai grav dar nu-i pot da încă de rost. Abatele Troubert e prea adânc, ca să-l poți ghici pe dată.

Dragul nostru Birotteau e abia la începutul supărărilor lui. Dar, mai întâiu, chiar dacă și-ar lăsa lui Troubert, locuința, o să fie oare liniștit și mulțumit? Mă îndoiesc. — Și adause, întorcându-se către preotul încremenit: Dacă Caron a venit să vă zică că aveți de gând să lăsați pe D-ra Gamard, negreșit că D-ra Gamard are de gând să vă dea afară... Ei, o să vedeți, de voie de nevoie: tot o să ieșiți de acolo. Oameni de teapa asta nu fac nimic la întâmplare și joacă pe sigur.

Gentilomului acestuia bătrân, îi zicea D-l de Bourbonne; închegă în el toate ideile provinciei tot așa de deplin, cum închegă și Voltaire spiritul epocii lui. Bătrânul acesta uscățiv și slab era la îmbrăcăminte nepăsător ca un proprietar cu vază în departament, de pe urma moșiilor lui. Fața sa pârlită de soarele Turenei era mai mult șireată decât isteță. Era obișnuit să-și cântărească vorbele și să-și potrivească actele cu dibăcie și își ascundea adâncă lui prudență sub o simplitate înșelătoare. Să-l fi observat cât de puțin, ghiceai îndată că din toate daraverile lui trage foloase, ca și un țaran normand. Se pricepea foarte bine la podgorii, știință dragă celor din Turena. Iși rotunjise fânețele dela o moșie, în dauna țărmurilor Loarei, fără să aibă vr'o judecată cu Statul. Datorită șire-

teniei acesteia, treceà drept om de talent. Dacă ți-ar fi plăcut cum vorbește D-l de Bourbonne și ai fi întreat de biografia lui pe vreun om din Turena: „O! acela-i un *șmecher bătrân!*” ar fi fost răspunsul proverbial al tuturor pizmătăreților, căci mulți îl pizmuiau. În Turena, ca și în cele mai multe provincii, invidià alcătuește adâncul graiului.

După observația D-lui de Bourbonne se făcù pentru o clipă tăcere și cei din adunare părură că chibzuesc. Intre acestea, sosi și D-ra Salomon de Villenoix. Venise din Tours cu dorința să-i fie de folos lui Birotteau; veștile aduse de dânsa schimbau cu desăvârșire fața lucrurilor. Când sosise, toată lumea (afară de proprietar) îl sfătuià pe Birotteau să se răsboească cu Troubert și Gamard, sub ocrotirea societății aristocratice, care trebuià să-l apere.

— *Vicarul general*, care e însărcinat cu numirea personalului *s'a îmbolnăvit* zise D-ra Salomon și arhiepiscopul a numit în locul lui pe abatele Troubert. Numirea la canonicat atârână acuma numai de dânsul. Ieri însă, la D-ra de la Blottière, abatele Poirel a vorbit de supărările pe cari le cășunează părintele Birotteau, D-rei Gamard, așa fel ca să arate că bietul nostru părinte o să fie oropsit, pe drept. Ci-că „Abatele Birotteau e un om care aveà mare nevoie

de abatele Chapeloud; dar dela moartea preotului aceluia virtuos, a ieșit la iveală că..." Și după aceea o sumedenie de prepusuri și de clevetiri. Ați înțeles?

— Troubert o să fie vicar general, zise D-l de Bourbonne solemn.

— Ia să vedem! strigă D-na de Listomère uitându-se la Birotteau, ce vreți mai mult: să fiți canonic, sau să rămâneți la D-ra Gamard?

Toți tipară deodată:

— Canonic să fie!

— Atunci, lăsați-l pe abatele Troubert și pe D-ra Gamard să câștige pricina. Nu vă dau ei a înțelege pe departe cu vizita lui Caron că o să fiți canonic, dacă vreți să-i lăsați? Imi dai? Îți dau!

Fiecare se înminună de isteția și pătrunderea D-nei de Listomère, afară de nepotul ei, baronul de Listomère care strigă la D-l de Bourbonne pe un ton caraghios:

— Aș fi vrut o luptă între Gamard și Birotteau.

Spre nenorocirea vicarului însă, puterile nu erau deopotrivă de tari în lupta dintre oamenii de lume și fata cea bătrână pe care o sprijiniă Troubert. În curând aveà să vie clipa când lupta trebuia să se deslușească mai bine, să se mărească și să ia proporții uriașe. D-na de Lis-

tomère împreună cu cei mai mulți părfași ai ei (cari începeau să se aprindă pentru intriga aceasta ivită în pustiul vieții lor provinciale) hotărî să trimită un fecior la D-l Caron. Omul de afaceri veni cu o repeziciune uimitoare, ce sperie numai pe D-l de Bourbonne. Fabius acesta în halat de odaie, care în chibzuirile lui adânci dăduse de rostul combinațiilor înalte din șahul turanjel, își dădù părerea.

— Să amânăm orice hotărîre pînăce vom ști mai bine cum stau lucrurile.

El vrù să deschidă ochii lui Birotteau la primejdiile situației lui. Isteția *șmecherului bătrân* însă nu ținea isonul patimilor clipei de atunci, așa că n'o luară aproape de fel în samă. Conferința între avocat și Birotteau ținu puțin. Vicarul se întoarse înspăimîntat și zise:

— Imi cere un înscris care să constate retragerea mea.

— Dar ce-i cù vorba asta grozavă? întrebă locotenentul de marină.

— Ce înseamnă asta? strigă D-na de Listomère.

— Aceasta înseamnă că părintele trebuie să declare că vreă să părăsească locuința D-rei Gamard, răspunse D-l de Bourbonne, trăgând tabac pe nas.

— Numai atîta? Da semnați zise D-na de

Listomère și se uită la Birotteau. Dacă în ac
văr sunteți hotărît să vă mutați dela dânsa,
rău să fie, dacă vă arătați voința?

Voința lui Birotteau!

— Așa e, zise D-l de Bourbonne, închiz
du-și tabachera cu o mișcare bruscă, ce
poate fi redată, căci cuprinde un graiu între
— Scrisul însă e totdeauna primejdios, adac
el și-și puse tabachera pe cămin cu o mu
să înspăimânte pe vicar.

Birotteau eră atât de năucit de răsturnar
tuturor gândurilor lui, de graba cu care
prindeau împrejurările, fără nici o apărare,
ușurința cu care prietenii îi puneau la cale lucr
rile cele mai dragi din viața lui singuratecă, înc
stătea neclintit, par'că ar fi venit din lună
nu se gândia la nimic, ci ascultă și încercă
prindă noima vorbelor repezi cari îi curge
din toate părțile. Apucă actul lui Caron
citî, ca și cum ar fi luat sama la scrisul ad
catului; mișcarea însă o făcuse în neștire.
semnă actul acesta prin care recunoștea că
nunță de bunăvoie să locuească la D-ra
mard, precum și să fie hrănit, după învoi
dintre dânsii. Dupăce vicarul își puse semn
tura, Caron luă actul și-l întrebă unde treb
să-i trimită clienta lucrurile. Birotteau îi spu
că la D-na de Listomère. Cicoana dădu

ap, în semn de încuviințare, încredințată fiind
a o să fie numit canonic în curând. Bătrânul
a, proprietar vrù să vadă actul acela de renunțare
i Caron i-l întinse.

După ce-l citi, îl întrebă pe vicar:

— Cum, aveți niște convenții scrise între
Dv. și D-ra Gamard? Unde-s mă rog? și ce
tr uprind?

— Actul e la mine, răspuse Birotteau.

— Da-i cunoașteți cuprinsul? întrebă proprie-
arul pe avocat.

— Nu, domnul meu, zise Caron și întinse
e nâna să apuce hârtia fatală.

Bătrânul proprietar gândi în sine:

— Ehe! domnule avocat, știi D-ta fără în-
loială ce cuprinde actul; dar nu iai plată ca
ă ne spui nouă.

Și d-l de Bourbonne dădù renunțarea înapoi
avocatului.

— Unde să-mi pun toate mobilele mele? stri-
gă Birotteau, unde să-mi pun biblioteca cea fru-
moasă, tablourile mele frumoase, salonul roșu,
în sfârșit tot mobilierul?

Erà ceva atât de naiv în desnădejdea bie-
tului om, care par'că erà desrădăcinat și-i zu-
grăvià atât de bine curățenia lui de moravuri
și neștiința lucrurilor lumii, că D-na de Listo-
mère și D-ra Salomon, ca să-l mângâie, îi zi-

seră cu tonul pe care-l iau mamele, când f
găduesc copiilor o jucărică:

— De fleacuri de astea o să vă îngrijiți
cuma?

— Da vă găsim noi o casă și încă n'ar
să fie așa de friguroasă și de neagră ca
D-rei Gamard. Dacă nu veți găsi o locuință
după plac, vă mutați la una din noi cu chiria
Haidem să jucăm table. Măine să vă duceți
la abatele Troubert să-i cereți sprijinul; o să
vedeți cum o să vă primească de bine!

Firile slabe se liniștesc tot atât de repede
pe cât se înspăimântă. Bietul Birotteau, orb
de perspectiva să locuească la D-na de Lis
tomère, uită de prăbușirea pe veci a noroc
cului, pe care-l dorise de atâta vreme și d
care se bucurase cu așa mare drag. Sara însă
înainte de a adormi, se chină să caute unde
ar mai putea găsi pentru biblioteca lui, un
loc atât de potrivit ca galeria și eră îndurera
ca un om pentru care necazurile mutării și
obiceiuri nouă sunt sfârșitul lumii.

Când își vedeă cărțile împrăștiate, mobilele
brentuite și gospodăria lui în neorânduială
de întrebă mii de ori, de ce a fost atât de
dulce anul întâiu petrecut la D-ra Gamard și
de ce al doilea e atât de amar. Și întâmpla
rea eră mereu un puț fără fund, în care se

încă judecata. Canonicatul nu-i mai părea că l-ar despăgubi îndestul de atâtea nenorociri și-și asemănă viața cu un ciorap, la care numai un ochiu e desfăcut și-i destramă toată urzeala. Și mai rămâne D-ra Salomon. Bietul preot însă își pierduse bătrânele lui iluzii și nu mai îndrăzniă să creadă într'o prietenie tânără.

În *citta dolente* a fetelor bătrâne, sunt multe, mai ales în Franța, a căror viață e o jertfă nobilă închinată pe fitece clipă sentimentelor alese. Unele, rămân cu mândrie credincioase inimii pe care moartea le-a smuls prea curând; ele sunt niște mucenice ale iubirii cari știu taina de a fii soții cu sufletul. Altele, ascultă de mândria de familie, care spre rușinea noastră decade pe fiecare zi și se jertfesc pentru fericirea unui frate sau a unor nepoți orfani: ele ajung mame, deși sunt fecioare. Fetele acestea bătrâne se ridică la culmea eroismului femeiesc, închinându-și dinaintea durerii, toate sentimentele lor de femeie. Lepădându-se de răsplata menirii și robindu-se numai suferințelor acelei meniri, ele făuresc chipul ideal al femeii. Jertfa lor le înconjoară atunci în viață cu strălucirea-i și bărbații se închină respectuoși dinaintea icoanei lor veștejite. D-ra de Sombreuil n'a fost nici soție nici fată; a fost și va fi întotdeauna poezia intrupată. Și D-ra Salomon eră dintre făp-

turile acelea eroice. Jertfa îi fusese sublimă, ca din evanghelie, fiindcă fusese o sfâșiare de toate zilele, care va rămâne fără glorie. Pe când era frumoasă și tânără, iubi și fù iubită; logodnicul își pierdù mințile. Cu puterea dragostei, se închină cinci ani dearândul pentru fericirea inconștientă a nenorocitului aceluia, și-l înțelegea atât de bine în nebunia lui, că nu-l mai credea nebun. De altminteri, era o faptură cu apucături simple, deschisă la vorbă; fața-i galbenă avea ceva caracteristic, cu toată regularitatea trăsăturilor. Nu vorbea niciodată de împrejurările vieții ei. Câteodată numai, când auzia povestindu-se de o întâmplare grozavă sau dureroasă, tresăria pe neașteptate, dând astfel la iveală însușirile frumoase cari se trezesc în suferințele adânci. După ce-și pierdù pe tovarășul vieții, veni să trăească la Tours. Nu știau s'o prețuească după adevărata ei valoare și o luau drept o ființă cum se cade. Făcea mult bine era aplecată să ție la ființele slabe. Cu însușirea această, bietul vicar îi însuflase firește un interes adânc.

D-ra de Villenoix care se ducea în oraș des de dimineață, luă și pe Birotteau, îl puse pe cheiul Catedralei și-l lăsă să pornească spre Schit, unde el dorià foarte mult să ajungă, ca să-și scape măcar canonicatul de înneç și să

vegheze la ridicarea mobilelor. Sună și inima-i băteă sălbatec în piept, la ușa casei acesteia, unde eră obișnuit să vie de 14 ani, casa pe care o locuise și de unde trebuia să se surghinuească pe veci, după ce visase că o să moară acolo în pace, întocmai ca și prietenul Chapeloud. Mariana se uită mirată când îl văzù pe vicar. El îi zise că vine să vorbească cu abatele Troubert și se îndreptă spre catul întâiu, unde locuia canonicul; dar Mariana îi strigă:

— Părinte, abatele Troubert nu mai e acolo, stă în fostele D-v odăi.

Cuvintele acestea îl înfioră grozav pe vicar, care în sfârșit înțelese caracterul lui Troubert și adâncimea răsbunării lui, calculată cu încetul când îl găsi înființat în biblioteca lui Chapeloud, șezând în jețul cel frumos gotic al lui Chapeloud, culcându-se, fără îndoială, în patul lui Chapeloud, bucurându-se de mobilele lui Chapeloud, înfipt în inima lui Chapeloud, anulând testamentul lui Chapeloud și desmoștenind în sfârșit pe prietenul acelui Chapeloud, care atâta vreme îl închisese în ocolul D-rei Gamard, púnându-i bețe în roate la orice înaintare și închizându-i saloanele din Tours. Prin ce vargă de vrăjitor se întâmplase prefacerea aceasta? Toate astea nu mai erau ale lui Birotteau? Negreșit, când văzù aerul sardonice cu care se

uită Troubert la biblioteca aceasta, bietul Birotteau gândi că viitorul vicar general era sigur că o să aibă întotdeauna prada acelor pe cari i-a urât atât de grozav, pe Chapeloud ca pe un dușman și pe Birotteau, fiindcă și în el se află ceva din Chapeloud. La priveliștea aceasta, mii de gânduri se trezîră în inima bietului om și-l adânciră într'un fel de visare. Stătea neclintit, par'că l-ar fi fermecat ochii lui Troubert care-l priviă țintă. În sfârșit, zise:

— Nu cred, părinte, că vrei să mă lipsești de lucrurile mele. D-ra Gamard a putut să fie nerăbdătoare să-ți dea odăi mai bune, dar dreptatea cere să-mi dea răgaz, ca să-mi deosebesc cărțile și să-mi iau mobilele.

Abatele Troubert răspunse rece și pe față nu i se ivi nicio urmă de emoție:

— Părinte, D-ra Gamard mi-a dat ieri de știre că te duci, dar nu știu din ce pricină. M'a adus aici de nevoie. Părintele Poirel mi-a luat odăile. Nu știu dacă lucrurile astea sunt sau nu ale Domnișoarei; dacă-s ale D-tale fi știi buna credință: viața sfântă pe care o duce, e o chezășie de cinste. Iar cât despre mine, îmi cunoști obiceiurile mele simple. Am locuit 15 ani într'o odaie goală și nu m'am uitat la umezeala care m'a ucis cu timpul. Totuș, dacă

vrei să locuești iarăș în odăile acestea, eu ți le dau bucuros.

Auzind vorbele acestea grozave, Birotteau uită de afacerea cu canonicatul și se scoborî cu graba unui tânăr, să caute pe D-ra Gamard, pe care o întîlnî în josul scărilor, pe podestrul cel mare cu lespezi care uniă cele două corpuri de clădire. Preotul o salută, fără să bage în samă zimbetul răutăcios și batjocoritor ce-l avea pe buze și nici flacăra neobișnuită care-i dădea în ochi străluciri de tigru, și îi zise:

— Domnișoară, nu înțeleg cum de n'ați așteptat să-mi ridic mobilele ca să...

Ea îl întrerupse:

— Cum! nu vi s'au adus toate lucrurile la D-na de Listomère?

— Dar mobilele mele?

— Dar nu v'ați citit actul? zise bătrâna fată cu un ton pe care ar trebui să-l transcriem pe note, ca să înțelegem câte nuanțe știă să pue ura în rostirea fiecărui cuvânt.

Și D-ra Gamard pîrî că crește și ochii îi străluciră încă și mai tare și tot obrazul i se însenină și toată ființa îi tremură de plăcere. Abatele Troubert deschise o fereastră, ca să citească mai bine într'un volum în folio. Birotteau rămase ca trăsnit. D-ra Gamard îi țipă

în urechi cu un glas tare, ca sunetul unei trâmbițe :

— Nu né-am învoit, în caz când o să ieșiți dela mine, mobilierul să rămână al meu, ca să mă despăgubiți de deosebirea dintre pensiunea D-v și pensiunea respectabilului abate Chapeloud? Inșă, fiindcă părintele Poirel a fost numit canonic...

Auzind vorbele acestea din urmă, Birotteau se înclină ușor, ca să-și ia un fel de rămas bun dela fata cea bătrână; apoi ieși în grabă. Ii erà teamă, dacă ar mai fi rămas, să nu leșine și să nu facă prea mare biruința unor dușmani atât de neînduplecați. Porni ca un om beat, spre locuința D-rei de Listomère, unde își găsi într'o sală joasă, albiturile, hainele și hârtiile lui într'un cufăr. Văzându-și frânturile din mobilier, nenorocitul preot se așeză și-și puse capul în mâini, ca să nu-l vadă oamenii plângând. Abatele Poirel erà canonic! El Birotteau se vedeà fără adăpost, fără avere și fără mobilier! Din fericire, D-ra Salomon trecù pe acolo în trăsură. Portarul casei, înțelegând desnădejdea bietului om, făcù semn vizitiului. După câteva vorbe schimbate între fata bătrână și portar, vicarul se lăsă dus pe jumătate mort la prietena lui credincioasă și-i spuse numai vorbe fără șir. D-ra Salomon, înspăimântată de scrinteala preo-

tului, care și așa era slab de cap, îl duse îndată la Ciocârlia, socotind că începutul acesta de sminteală i l-a cășunat numirea abatelui Poirel. Ea n'avea habar de convențiile preotului cu D-ra Gamard, pentru motivul foarte puternic că nici el nu știa de însemnătatea lor. Și cum se întâmplă în natură că partea comică se găsește uneori amestecată cu lucrurile cele mai mișcătoare, răspunsurile ciudate ale lui Birotteau o făcură pe D-ra Salomon aproape să zimbească.

El zicea:

— Chapeloud avea dreptate. E un monstru!

— Cine? întrebă ea.

— Chapeloud. Mi-a luat totul!

— Atunci Poirel?

— Ba nu, Troubert.

În sfârșit, ajunseră la Ciocârlia; prietenii îl îngrijiră cu atâta râvnă pe preot, că spre seară, se mai potoli și putu să le povestească tot ce se petrecuse dimineța.

Proprietarul cel domol ceru firește să vadă actul care îi părea lui din ajun că trebuie să cuprindă cheia tainei. Birotteau scoase din buzunar fatala hârtie timbrată și o întinse D-lui Bourbonne care o citi în grabă și ajunse la o clauză care glăsuiă astfel:

„Cum este o deosebire de 800 lei pe an

Între pensiunea pe care o plătiă răposatul părinte Chapeloud și aceea cu care Sofia Gamard se învoește să primească la dânsa, în condițiile mai sus pomenite, pe numitul Francisc Birotteau; întru cât subsemnatul Francisc Birotteau recunoaște cu prisos că îi este peste puțină să dea mai mulți ani dearândul prețul plătit de pensionarii domnișoarei Gamard și mai ales de abatel: Troubert; în sfârșit, având în vedere feulritele împrumuturi date de numita Sofia Gamard, aici semnată, numitul Birotteau își ia îndatorirea să-i lase ca despăgubire mobilierul pe care o să-l aibă în stăpânire la săvârșirea sa din vieață sau atunci când dintr'o pricină oarecare, o să părăsească de bunăvoie și orișicând camerile închiriate acum și n'o să se mai folosească de avantajele convenite în îndatoririle pe cari și le-a luat D-ra Gamard față de dânsul, mai sus...

— Carnexi, ce copiel strigă proprietarul, și cu ce ghiare e înarmată numita Sofia Gamard! Biețul Birotteau, închipuindu-și în creerul lui de copil că nimic nu l-ar putea despărți vreodată de D-ra Gamard, a socotit că o să moară la dânsa. Nu-și mai aducea aminte de clauza aceasta, pe care nici n'o discutase odinioară, atât îi păruse de dreaptă în vremea aceea când ar fi semnat toate pergamentele ce i s'ar fi

ntins, în dorința lui să fie al fetei bătrâne. Simplitatea aceasta erà atât de respectabilă și purtarea D-rei Gamard atât de groaznic de crudă; soarta bietului sexagenar erà așa de jalnică și slăbiciunea lui îl făcèa atât de atin-gător, că D-na de Listomère strigă, în prima clipă de indignare:

— Eu sunt de vină că ați semnat actul care v'a ruinat, eu trebuie să vă dau înapoi mulțu-mirea de care v'am lipsit.

— D'apoi actul e o înșelăciune; e loc de judecată aici, zise bătrânul gentilom...

— Atunci Birotteau are să se judece. Dacă pierde la Tours, are să câștige la Orlèans. Dacă pierde la Orlèans, are să câștige la Paris, strigă baronul de Listomère.

D-l de Bourbonne urmă cu răceală:

— Dacă vrea să se judece, îl sfătuesc să demisioneze din vicariat.

— O să ne sfātuim cu avocați, reluă D-na de Listomère și o să ne judecăm, dacă trebuie judecată. Dar afacerea aceasta e prea rușinoasă pentru D-ra Gamard și poate să strice prea mult și lui Troubert, așa încât să nu cadă la în-voeală.

După o deliberare matură, fiecare făgădui abatelui Birotteau ajutorul lui, în lupta care aveà să înceapă între el și toți părtașii protiv-

nicilor. Un sentiment sigur, un instinct provincial nelămurit îndemnă pe fiecare să unească cele două nume Gamard și Troubert. Nimeni însă din toți aceia cari erau adunați la D-na de Liste-mère, afară de *șmecherul cel bătrân*, nimeni nu înțelegea lămurit însemnătatea unei astfel de lupte. D-l de Bourbonne trase pe bietul abate într'un colț și-i și-i zise cu glas scoborît:

— Din 14 persoane câte sunt acuma aici nici una n'o să fie pentru D-v de acuma în 2 săptămâni. Dacă o să aveți nevoie să chemați pe cineva în ajutor, poate numai pe mine să mă găsiți destul de îndrăzneț ca să vă apăr fiindcă eu cunosc provincia, oamenii, lucrurile și ceva mai mult, interesele! Toți prietenii D-v, măcar că au numai gânduri bune, vă pun pe un drum rău, de unde n'o să puteți ieși. Ascultați de sfatul meu. Dacă vreți să trăiți în pace, lăsați vicariatul, plecați din Tours. Nu spuneți unde vă duceți; căutați-vă vr'o parohie depărtată, unde Troubert să nu vă poată întâlni.

— Să plec din Tours? strigă vicarul cu o groază nespusă.

Pentru dânsul erà ca o moarte. Erà ca și cum i s'ar fi smuls rădăcinele cu cari stă înfipt în lume. Celibatarii înlocuesc sentimentele cu obiceiuri. Când un caracter slab se îmbină cu sistemul acesta moral care îl face mai mult

să treacă prin viață, decât să trăească, lucrurile din afară capătă asupra-i o putere uimitoare. De aceea și Birotteau ajunsese ca o plantă: să-l fi mutat, îi puneai în primejdie rodul nevinovat. După cum un copac, ca să trăească trebuie să afle în orișice timp aceeaș mîzgă și să-și aibă mustățile rădăcinilor în acelaș pământ, tot astfel și Birotteau trebuia să trepăde în Saint-Gatien, să tropăească mereu în locul public, unde se primblă de obicei, să umble mereu pe străzile pe unde trece și să meargă și de acum înainte în cele trei saloane unde jucă serile, vist și table.

— Ai nu mă gândiam la asta, răspunse D-l de Bourbonne și se uită la preot cu un fel de milă.

Toată lumea din Tours află în curând că D-na baroană de Listomère, văduva unui locotenent general, primise pe abatele Birotteau, vicarul dela Saint-Gatien. Fapta aceasta, de care mulți se îndoiau, hotărî limpede toate afacerile și desluși partidele, mai ales când D-ra Salomon îndrăzni ea cea dintâi să vorbească de înșelăciune și de judecată. Cu înfumurarea rafinată care deosebește pe fetele bătrâne și cu fanatismul personalității care le caracterizează, D-ra Gamard se simți foarte jignită de hotărîrea

pe care o luase D-na de Listomère. Baroana eră o femeie sus pusă, cu obiceiuri de eleganță; gustul, apucăturile ei politicoase și evlavia ei nu puteau fi puse la îndoială. Primind pe Birrotteau, ea dădea desmințirea cea mai formală tuturor actelor D-rei Gamard, și critica indirect purtarea și părea că consfințește plângerile vicarului împotriva fostei lui gazde!

Ca să înțelegem istoria aceasta, e nevoie să lămurim câtă putere da D-rei Gamard pătrunderea și spiritul de analiză cu care femeile bătrâne își dau seamă de acțele altuia. Împreună cu tăcutul abate Troubert, se ducea serile în patru sau cinci case, unde se adunau vr'o 12 persoane, legate între ele prin aceleași gusturi și prin situația lor asemănătoare. Erau 1—2 moșnegi cari se luau după patimile și trâncănelile slujnicilor lor; cinci sau șase fete bătrâne care-și petreceau vremea să cearnă vorbele și să cerceteze păsurile vecinilor și ale tuturor oamenilor mai presus sau mai prejos ca ele în societate; apoi în sfârșit, mai multe femei în vârstă cari se îndeletniciau numai să strecoare clevetiri, să ție un registru exact de toate averile sau să ispitească faptele altora; ele prevestiau căsătoriile și cârtiau purtările prietenelor cu tot atâta răutate ca și ale dușmancelor. Ființele acestea cari locuiau în oraș

— așa fel, par'că ar fi închipuit vasele capilare ale unei plante, sugeau cu setea frunzei după rouă, noutățile și tainele fiecărei căsnicii, le pompau și le dădeau în neștire abatelui Troubert, întocmai cum frunzele împart tulpinii re-veneala pe care au sorbit-o. Astfel, în fiecare seară, cuvioasele acestea bune, mânate de nevoia emoțiilor care se găsește la orice ființă, alcătuiau un bilanț exact al situației orașului, cu o pătrundere vrednică de sfatul de zece și făceau poliția, înarmate cu spionajul acela pe care îl ațâță patemile. Apoi, după ce ghiciau pricina ascunsă a unei întâmplări, amorul propriu le îndemnă să-și însușească înțelepciunea sanhendrinului lor, ca să dea tonul sporovăelilor în zona respectivă. Congregația aceasta, trândavă și muncitoare, nevăzută dar pătrunzătoare, mută și mereu guralivă, avea atunci o înrăurire care ar fi părut puțin dăunătoare, datorită prostiei ei; era însă grozavă când o sguduiă un interes mare. Inșă de multă vreme nu se mai ivise în sfera vieții lor o împrejurare atât de gravă și c'o însemnătate generală atât de mare pentru fiecare din ele, de cum era lupta lui Birotteau, sprijinit de D-na de Listomère împotriva abatelui Troubert și a D-rei Gamard. In adevăr, cele trei saloane ale D-nelor de Listomère, Merlin de la Blottière și de Villenoix erau socotite

ca dușmane de cele unde se duceà D-ra Garmard, căci la baza acestei gâlceve erà spiritul de corp cu toate deșertăciunile lui. Cu alte cuvinte, lupta dintre poporul și senatul roman într'un moșoroiu sau o furtună într'un pahar cu apă, precum a zis Montesquieu, vorbind de republica din San-Marino, unde funcțiile publice țin numai o zi, cu atâta înlesnire se pune mâna pe putere. Totuș furtuna aceasta trezià în suflete patimi tot așa de mari pe cât ar fi trebuit la conducerea intereselor mari sociale. E o greșală să credem că timpul trece repede numai pentru inimile năpădite de scopuri uriașe cari turbură viața și o fac să fiarbă. Ceurile se scurgeau pentru abatele Troubert cu tot atâta însuflețire, se goniau încărcate cu gânduri tot așa de neliniștite și erau sguđuite de nădejdi și desnădejdi tot atât de adânci, cum ar putea să fie ceaurile amare ale ambițiosului, ale jucătorului de cărți și ale ibovnicului. Numai D-zeu știe de unde luăm noi puterea pe care o cheltuim, când biruim pe ascuns oamenii și lucrurile, și când ne biruim chiar și pe noi. Putem să nu știm totdeauna unde mergem, dar osteneala drumului o cunoaștem noi bine. Dacă însă e îngăduit istoricului să lese la o parte drama pe care o povestește, ca să ia pentru o clipă rolul criticului și dacă vă imbie să aruncați o

ochire în viața fetelor celorla bătrâne și a celor doi preoți, ca să cercetați pricina nenorocirii care le conrupea adâncul ființei, poate că o să vă dovedească că omul trebuie să treacă prin unele patemi, ca să se desvăluie într'însul însușiri cari înobilează viața, îi largesc cercul și amortesc egoismul firesc la orice făptură.

D-na de Listomère se întoarse în oraș, fără să știe că de cinci sau șase zile, prietenii ei erau nevoiți să desmintă un svon care amblă pe seama ei (de care ar fi râs, dacă ar fi auzit de el) cum că dragostea pe care o purtă nepotului ei aveà o cauză aproape criminală. Ea îl duse pe părintele Birotteau la avocatul ei care găsi că judecata nu-i lucru ușor. Prietenii vicarului, ca oameni încredințați de dreptatea pricinei lor, sau poate leneși, căci doar procesul nu erà al lor, își amânase stăruințele la vremea când s'or întoarce în Tours. Așa încât prietenii D-rei Gamard le-o luară pe dinaintē și putură să povestească afacerea într'un chip nu prea măgulitor pentru părintele Birotteau. Omul legii, care-și aveà clientela alcătuită numai din oamenii cucernici ai orașului, miră mult pe D-na de Listomère când o sfătui să nu se apuce de judecări de astea și își isprăvi conferința, zicând că de altfel el nu se însarcinează cu afacerea, fiindcă după condițiile actului, D-ra Ga-

mard are dreptate, după drept; chiar și în afară de justiție, după dreptate, părintele Birotteau ar ieși în ochii tribunalului și ai oamenilor de treabă că nu-i un om pașnic, împăcuiitor și blând, cum era crezut până atunci; că D-ra Gamard, știută de toți ca o ființă bună și lesne de împăcat, îi împrumutase bani, ca să plătească taxa de moștenire pentru testamentul lui Chapeloud și nu-i ceruse nici o chitanță; că Birotteau nu era într'o vrâstă și nici om de aceia cari să semneze un act fără să știe ce cuprinde sau fără să-i cunoască însemnătatea; dacă plecase dela D-ra Gamard, după doi ani de locuire, când prietenul lui, Chapeloud, rămăsese la dânsa 12 ani și Trôubert 15, pricina o fi vre-un gând pe care numai el îl știe; că procesul o să fie socotit ca un act de mare nerecunoștință, etc. Dupăce îl lăsă pe Birotteau să meargă înainte pe scări, avocatul luă pe D-na de Listomère la o parte și o îndemnă, pentru odihna ei, să nu se amestece în afacerea asta.

Totuș, seara, bietul preot care era chinuit ca un osândit la moarte ce-și așteaptă în carcera dela Bicêtre rezultatul recursului la cașă, bietul preot nu se putu ține să nu povestească cum a fost cu vizita, la prietenii lui cari se așezau în cere dinaintea căminului D-nei de Listomère, până a nu se începe partidele.

— În afară de avocatul liberalilor, nu cunosc în Tours pe nici un corciogar care ar vrea să ia procesul în mâini, fără să aibă în gând să-l piardă; eu vă sfătuiesc să nu vă vârâți în treaba aceasta, strigă D-l de Bourbonne.

— Asta-i o ticăloșie, zise locotenentul de marină. Am să-l duc eu pe părintele la avocatul acela.

— Atunci du-te noaptea, îl întrerupse D-l de Bourbonne.

— Și de ce, mă rog?

— Chiar acum am aflat că părintele Troubert e numit vicar general, în locul celui care a murit alaltăeri.

— Imi bat joc de părintele Troubert.

Din nenorocire, baronul de Listomère, un bărbat de 36 ani, nu văzuse semnul făcut de D-l de Bourbonne care-l îndemnă să-și măsoare cuvintele, arătându-i pe un consilier de prefectură, prieten cu Troubert. Locotenentul de marină adăogă:

— Dacă părintele Troubert e un potlogar...

D-l de Bourbonne îl întrerupse:

— O! de ce amesteci pe părintele Troubert într'o afacere care nu-l privește de loc?

Baronul urmă:

— Dar nu se bucură el de mobilele părin-

telui Birotteau? Mi-aduc aminte, odată când m'am dus la Chapeloud, am văzut două tablouri de preț, le presupunem că fac 10,000 de lei... Credeți că părintele Birotteau a gândit să dea 10,000 de lei, pentru doi ani de locuire la Gamarda aceea, când numai biblioteca și mobilele valorează cam pe atâta?

Părintele Birotteau deschise niște ochi mari, când află că a avut un capital atât de mare.

Și baronul urmă cu căldură:

— Păi cum! D-l Salomon fostul expert al Muzeului din Paris, a venit aici să-și vadă soacra. Mă duc chiar deseară la el cu părintele Birotteau, să-l rog să prețuiască tablourile. De acolo, am să-l duc la avocat.

După două zile dela convorbirea aceasta, lucrurile prinsese coajă. Din pricină că avocatul lui Birotteau era avocatul liberarilor, afacerea vicarului nu prea era văzută cu ochi buni. Oamenii cari făceau opoziție guvernului și cari erau știuți că nu prea bat cu preoțimea și cu religia (două lucruri pe cari mulți le amestecă) puseră mâna pe afacerea aceasta și tot orașul vorbiă. Fostul expert al Muzeului prețăluise la 11,000 de lei *Fecioara* de Valentin și *Christosul* de Lebrun, bucăți minunate de frumoase. Iar cât despre bibliotecă și mobilele

gotice, gustul zilei pentru luciuri de acestea creștea din ce în ce mai mult la Paris și le dădea deocamdată o valoare de 12,000 de lei. În sfârșit, după ce mai cercetă odată, expertul prețului mobilierul întreg la 30,000 de lei. Eră lucru vădit că Birotteau n'a înțeles să dea suma aceasta D-rei Gamard pentru cele câteva parale pe cari i le-o fi datorit după răfueala convenită, așa încât din punct de vedere judiciar eră prilej să se reformeze convențiile lor; altfel, fata bătrână ar fi fost vinovată de înșelăciune voită. Advocatul liberarilor începù aface-re, trimițând D-rei Gamard o citație introductivă în instanță. Actul acesta, deși foarte mușcător, fiind întărit cu citații de hotăriri și cu câteva articole din Cod, eră cu adevărat o capod'operă de logică judiciară și osândià atât de rău pe fata cea bătrână, că opoziția împrăștie cu răutate în oraș 30—40 copii.

La câteva zile după începerea vrăjmășiilor între Birotteau și fata bătrână, baronul de Listomère care nădăjduià să se vadă înaintat căpitan de fregată în prima promoție care se vestise de câtăva vreme la ministerul de marină, primì o scrisoare prin care un prieten îi dădea de știre că în birouri umblă svonul să-l scoată din activitate. Plecă îndată la Paris, mirat grozav de vestea această și se duse la cea dintâiu petre-

cere a ministrului, care părù și el foarte uimit și se puse pe răs, când baronul de Listomère îi povestì temerile lui. A doua zi, cu toate vorbele ministrului, baronul cercetă prin birouri. Printr'o indiscreție pe care o făptuesc de obicei unii șefi pentru prietenii lor, un secretar îi arată un raport făcut gata care adeveriă fatala știre, dar nu putuse să fie supus ministrului, din pricina boalei unui director. Indată, baronul de Listomère se duse la un unchiu al lui care, fiind deputat, putea să-l vadă îndată pe ministru la Cameră și-l rugă să ispitească gândurile Excelenței Sale, căci erà la mijloc viitorul lui. De aceea și așteptă el în trăsură pe unchiu cu cea mai mare neliniște, la sfârșitul sedinței. Deputatul ieși cu mult înainte de ispravire și zise nepotului în drum până la oteleul lui:

— Dar cum, diavole! te-ai luat la hartă cu popii? Ministrul dela început mi-a spus că te-ai pus în fruntea liberalilor la Tours! „Ai opinii rele, nu ascultați de guvernământ... etc.". Vorbiă încâlcit, par'că ar mai fi vorbit la Cameră. Atunci i-am zis: „Ei comedia! ia să ne înțelegem!” Excelența la urmă mi-a mărturisit că stai rău cu Dulhovnicia cea mare. În sfârșit, întrebând pe colegii mei, am aflat că vorbești cu mare nesocotință de un oarecare abate Trou-

bert, care nu-i decât vicar general, dar e omul cel mai însemnat de acolo, căci reprezintă Congregația. M'am pus chezaș pentru tine la ministru: Acuma, domnule nepot, dăcă vrei să-ți faci drumul, nu-ți stârni dușmăniile printre preoți. Pornește repede la Tours și fă pace cu dracul acela de vicar general. Află că vicarii generali sunt oameni cu cari trebuie întotdeauna să trăiești în pace. Ce naibal când toți ne străduim să restatornicim religia, e o dobitocie ca un locotenent de marină care vrea să fie căpitan, să nesocotească preoții. Dacă nu te împaci cu popa Troubert, să nu mai tragi nădejde despre partea mea; mă lepăd de tine. Ministerul cultelor mi-a vorbit adineauri de el ca de un viitor episcop. Dacă Troubert prinde ură pe familia noastră, ar putea să-mi pue bețe în roate și să nu mai intru în viitoarea promoție de „pairi”. Înțelegi? Vorbele aceastea îl făcură pe căpitanul de marină să priceapă ocupațiile ascunse ale lui Troubert, de care Birrotteau zicea nătângește:

„Nu știu ce folos i-aduce să muncească noptile”.

Situația canonicului în mijlocul senatului femeiesc care făcea cu atâta pătrundere poliția provinciei și destoiniciei lui personală făcuse de fusese ales de către Congregație, dintre

toți preoții orașului, ca să fie proconsulul necunoscut al Turenei. Arhiepiscop, general, prefect, mari și mici toți erau la cheremul stăpânirii lui ascunse. Baronul de Listomère se hotărî foarte repede și zise unchiului:

— Nu mai vreau să mai capăt o altă slavă bisericească în fundul corăbiei mele.

La trei zile după conferința aceasta diplomatică între unchiu și nepot, marinarul se întoarse pe neașteptate în Tours cu diligența și tăinul mătușei, chiar în seara sosirii, în ce primăjdie erau speranțele cele mai scumpe ale familiei de Listomère, dacă se mai îndărătniciau să sprijine pe *zevzecul cela de Birotteau*. Când D-l de Bourbonne vrî să-și ia bățul și pălăria, ca să se ducă, după partida de vist, baronul îl oprî. Luminile *șmecherului celui bătrân* erau neapărat trebuincioase ca să deslușească stâncile în cari se încurcase Listomării și *bătrânul șmecher* își căutașe bățul și pălăria mai de vreme, ca să audă cum i se zice la ureche:

— Rămâneți; avem de vorbit.

Intoarcerea grabnică a baronului, mutra lui nemulțumită care uneori se făcea gravă, fusese pentru D-l de Bourbonne un fel de semn că locotenentul suferise o înfrângere în expediția lui împotriva Gamardei și a lui Troubert. Nu se arată de loc mirat, când îl auzî pe baron pro-

clamând puterea ascunsă a vicarului general congreganist și zise:

— Știam de asta!

— Atunci, de ce nu ne-ai dat de știre? strigă baroana.

El răspunse iute:

— Doamna mea, uitați că am ghicit puterea nevăzută a preotului și am să uit și eu că o cunoașteți. Dacă nu ne păzim taina, o să trecem drept părtași ai lui, o să fim temuți și urâți. Faceți ca mine: prefaceți-vă că sunteți păcăliți; dar să știți bine unde pășiți. V'am zis destul, nu m'ați înțeles; nu vroiam să mă compromit.

— Cum să învărtim acuma lucrurile? întrebă baronul.

Nici nu mai discutară dacă trebue sau nu să-l părăsească pe Birôtteau; asta eră cea dintâi condiție, subînțeleasă de cei trei sfetnici.

— Capo-d'opera generalilor celor mai dibaci a fost întotdeauna să bată în retragere cu onorurile războiului, răspunse D-l de Bourbonne. Plecați-vă dinaintea lui Troubert: dacă ura îi este mai slabă ca înfumurarea, o să vă faceți din el un aliat; dar dacă vă plecați prea mult, o să vă calce în picioare; căci Boileau a zis:

Nimicește mai degrabă totul, așa e duhul Bisericii.

Baroane, fă-l să creadă că ieși din serviciu și o să-i scapi din ghiare. D-v, doamnă, nu-l mai ții pe vicar și o să dai câștig de cauză (amardei. La arhiepiscopie, întrebați-l pe Troubert dacă știe vistul, o să vă răspundă da. Rugați-l să vie să facă o partiulă în salonul acesta, în care vrea să fie primit; o să vie fără greș. Sunteți femeie, potriviți așa să vă ajungă prieten. Când baronul are să ajungă căpitan de marină, unchiul „pair” de Franța și Troubert episcop, o să-l puteți face pe Birotteau canonic, după plac. Până atunci, plecați-vă; dar plecați-vă frumușel și amenințați. Familia D-v poate să-l sprijine de Troubert tot pe atâta cât și el poate să vă sprijine; o să vă înțelegeți de minune. De altminteri, marinare să mergi cu sonda în mână!

-- Bietul Birotteau! zise baroana.

-- O! încolțiți-l repede, răspunse proprietarul, pornind să iasă. Dacă vreun liberal iscusit ar pune mâna pe prostul celă, v'ar face mari supărări. La urma urmei, tribunalul o să hotărască în favoarea lui și lui Troubert trebuie să-i fie frică de judecată. Vă mai poate încă iertă că ați început lupta; dar după o înfrângere, ar fi neînduplecat. Am zis.

Iși închise cu sgomot tabacherea, se duse să-și pue galoșii și plecă.

A doua zi dimineată, după gustare, baroana rămase singură cu vicarul și-i zise vădit încurcată:

— Dragă părinte, aveți să ziceți că vă fac o cerere nedreaptă și nesăbuită; dar și pentru D-v și pentru noi trebuie numaidecât să stângem procesul acesta cu D-ra Gamard, renunțând la pretențiile D-v și ieșind din casa mea.

Auzind vorbele acestea, bietul preot se îngălbeni.

Ea urmă:

— Eu sunt de vină, de toate nenorocirile D-v, măcar că sunt nevinovată, știu că fără nepotul meu n'ați fi intentat procesul care ne amărăște și pe D-v și pe noi. Dar să vedeți!

Ii desfășură pe scurt întinderea uriașă a acestei afaceri și li explică gravitatea urmărilor. În noaptea aceea, cugetase și ghicise antecedentele probabile ale vieții lui Troubert așa încât, fără să se înșele, putu să dovedească lui Birotteau mrejele în care îl învăluiseră răsunarea aceasta, uneltită cu atâta dibăcie, să-i arate capacitatea cea mare și puterea dușmanului, desvelindu-i ura lui, pricina urii, cum 12 ani a stat încovoiat dinaintea lui Chapeloud, cum l-a înghițit pe Chapeloud și acuma îl prigonește tot pe Chapeloud în prietenul lui. Neștiutorul **Birotteau** își împreună mâinile ca de rugăciune

și plânse de durere la vederea grozăviilor ome-
nești pe cari sufletul lui curat, nici nu le
bănuise. El ascultă înspăimântat, par'că s'ar fi
găsit pe marginea unei prăpăstii; cu ochii umezi
și țintă, în cari nu lucia un singur gând, ascultă
vorbele binefăcătoarei care-i zise isprăvind:

— Știu cât e de rău să vă părăsesc; însă
dragă părinte, datoriile de familie trec înain-
tea prieteniei. Plecați-vă, cum fac și eu, dinain-
tea furtunei acesteia; am să vă rămân recunoș-
cătoare. Nu vă mai spun nimic de interesele D-v
o să îngrijesc eu de ele. Să n'aveți nicio neli-
niște pentru existența D-v. Am să caut să nu vă
lipsească nimic, prin mijlocirea lui Bourbonne,
care are să scape aparențele. Dragă prietene,
dați-mi dreptul să vă trădez. Rămân prietena
D-v, deși mă iau după învățăturile lumii. Hotă-
râți acuma.

Bietul preot strigă înmărmurit:

— Avea dreptate Chapeloud când zicea că
dacă Troubert ar putea să-l tragă de picioare
în groapă, l'ar trage. Se culcă în patul lui
Chapeloud.

— Acum nu-i timp de jelanii, zise D-na
de Listomère. Haideți!

Birotteau erà prea bun ca să n'asculte în
crizele mari de avântul nechibzuit al clipei cele
dintâi. De altminteri, viața lui nu mai erà

decât o agonie. Se uită la ocrătoria lui cu o privire desnădăjduită care o pătrunse de durere și zise:

— Mă las în seama D-vo. Nu mai sunt decât o pleavă din stradă!

Sunt firișoare drăguțe de paie, galbene, licioase, strălucitoare, cari fac fericirea copiilor; pe când pleava din stradă este un paiu șters, glodos, tăvălit prin bălți, izgonit de furtună, răsucit de picioarele trecătorilor.

— Numai n'aș vrea să las abatelui de Troubert, portretul lui Chapeloud; pentru mine l-a făcut, e al meu; faceți să-l capăt și mă las de toate.

— Bine, zise D-na de Listomère, am să mă duc la D-ra Gamard.

Cuvintele acestea fusese rostite cu un ton care arată opintirea grozavă pe care o făcea baroana de Listomère, înjosindu-se să lingusească mândria fetei bătrâne. Și adaose:

— Am să caut să potrivesc lucrurile. Abia îndrăznesc să trag nădejde. Duceți-vă să vedeți pe D-l de Bourbonne să conceapă o renunțare, care se cere și aduceți-mi actul întocmit, după aceea, poate om putea isprăvi cu ajutorul arhiepiscopului.

Birotteau ieși înspăimântat. Troubert luase în ochii lui dimensiunile unei piramide din

Egipt. Mânile omului acestuia erau la Paris și coatele în schitul Saint-Gatien.

Și gândià:

— El să împiedice pe D-l marchiz de Listomère să ajungă „*pair*” de Franța?... *Și poate că am putea isprăvi cu ajutorul arhiepiscopului!*

Față de interese atât de mari, Birotteau se vedeà ca un vierme: și se pedepseà singur.

Vestea mutării lui Birotteau uimi pe toți cu atât mai mult, cu cât pricina erà nepătrunsă.

D-na de Listomère ziceà că nepotul vreà să se însoare și să se lase de serviciu, așa încât aveà nevoie de odăile vicarului. Nimeni nu știà încă de renunțarea lui Birotteau. Invățăturile D-lui de Bourbonne erau urmate cu înțelepciune. Aceste două vești ajungând la urechile vicarului general, trebuiau să-i lingusească amorul propriu, dându-i de știre că familia de Listomère dacà nu capitulà, cel puțin rămâneà neutră și recunoșteà în tăcere puterea ascunsă a Congregației: dacà o recunoșteà, nu însemnà asta că i se supuneà? Procesul rămâneà *sub judice*.

În chipul acesta, se plecau și amenințau.

Listomerii luase în lupta aceasta o atitudine care semănà întocmai cu atitudinea marelui vi-

car: stăteau în afară și puteau să diriguească totul. Se ivi însă o împrejurare gravă care îngreue izbânda planurilor puse la cale de D-l de Bourbonne și de Listomère ca să domolească partida Gamard și Troubert. În ajun, D-ra Gamard și Troubert. În ajun, D-ra Gamard răcise, ieșind din catedrală, căzuse la pat și trecea drept greu bolnavă. Tot orașul răsună de tânguirile pornite dintr'o milostivire prefăcută. „D-ra Gamard atât de simțitoare n'a putut să reziste la scandalul procesului. Cu toată dreptatea ei, are să moară de supărare. Biroșteau își ucideă binefăcătoarea...” Aceasta eră miezul frazelor țîsnite din țevile capilare ale marelui sfat femeiesc, fraze pe cari tot orașul Tours le repetă cu bunăvoință.

D-na de Listomère suferi rușineă că se duse la fata bătrână, fără să se poată folosi de vizita ei. Ceșu foarte politicoș să vorbească cu Părintele vicar general. Troubert făcù pe baroana să-l aștepte puțin, măgulit poate că o să primească pe femeia aceea care nu-l prețuisese, în biblioteca lui Chapeloud și lângă căminul împodobit cu cele două vestite tablouri contestate; apoi se învol să-i deă o audiență. Niciodată curtezan, niciodată diplomat, nu puse în discutarea intereselor lui particulare sau în tratarea vreunei negocieri naționale, mai multă dibăcie,

mai multă prefăcătorie și adâncime de cum desfășură baroana și abatele, când se găsiră amândoi în scenă.

Smecherul cel bătrân zisese baroanei, asemenea nașului din evul mediu care își înarmă campionul și-l întăria cu sfaturi folositoare, în clipa când intră în arenă.

— Nu vă uitați rolul, D-v veniți să împăcați, dar nu sunteți parte interesată. Troubert e și el un mijlocitor. Măsurați-vă cuvintele! Ispitiți-l în mlădierile glasului. Dacă își mângâie bărbia l-ai ademenit.

Câțiva desemnatori s'au jucat să înfățișeze în caricatură contrastul foarte des *dintre ceeace se zice ceeace se gândește*. Aici, ca să înțelegem mai bine interesul din duelul de cuvinte care a avut loc între preot și cocoana cea mare, trebuie numai decât să desvăluim gândurile pe cari și le ascundeau reciproc de desuptul unor fără însemnătate. D-na de Listomère începù arătându-și supărarea pe care i-o pricinuiă procesul lui Birotteau, apoi că ar dori să vadă afacerea aceea isprăvită, spre mulțumirea celor două părți.

Răul s'a întâmplat, doamna mea, zise abatele cu un glas grav, virtuoaasa D-ră Gamard e pe moarte. (*Mă interesez de proasta aceea ca de popa Ioan, gândia el; dar aș vrea să vă*

pun moartea ei în ~~ș~~ănare și să vă neliniștesc conștiința dacă sunteți destul de zevzeci să vă faceți grijă).

Baroana îi răspunse:

— Aflând de boală, am cerut dela părintele vicar o renunțare pe care am adus-o ființei celei sfinte. *(Te ghicesc pușlama vicleană; gândiă ea; dar suntem acum la adăpostul clevetirilor tale. Iar tu, dacă ai să primești renunțarea, ai să te dai de gol și ai să-ți mărturisești compli-citatea).*

Se făcù tăcere.

— Afacerile temporale ale D-rei Gamard nu mă privesc, zise în sfârșit preotul și-și lăsă pleoapele lui largi pe ochii de vultur, ca să-și ascundă emoțiile. *(Ol ol n'o să mă compromiteți. Slava Domnului! blestemații de advocați n'au să pledeze într'o atacere care puteă să mă murdărească. Dar ce vor Listomerii, de mă slujesc așa?*

— Părinte, răspunse baroana, afacerile părintelui Birotteau mi-s tot așa de străine, de cum vi-s D-v interesele D-rei Gamard, din nenorocire, religia ar puteă să sufere din neînțelegerile lor: eu nu văd în D-v decât un mijlocitor într'o împrejurare în care și eu sunt o împăciuitoare... *(N'o să ne înșelăm unul pe altul, pă-*

rinte Troubert, gândià ea. Simți întorsătura epigramatică a răspunsului meu?

— Religia să sufere? zise vicarul general. Religia e preà sus pusă ca oamenii să-i poată aduce o știrbire (*eu sunt Religia, gândià el*). D-zeu o să ne judece fără greș, adaoase el; numai tribunalul lui îl recunosc.

Atunci părinte să ne silim să împăcăm judecăt看ile oamenilor cu judecăt看ile lui D-zeu. (*Da, tu ești religia*).

Abatele Troubert schimbă tonul.

— Nu s'a dus nepotul D-v la Paris? (*Ați dat de urme de ale mele, pe acolo, gândià el. Eu pot să vă sdrobesc pe voi, cari m'ați disprețuit. Ați venit să capitulați*).

— Vă mulțumesc de interesul pe care-l aveți pentru el. Se întoarce deseară la Paris, chemat de ministru, care e foarte bun cu noi și n'ar vrea să-l lase să demisioneze. (*N'ai să sdrobești iezuitele, gândià ea, și-am înțeles gluma*).

O clipă de tăcere.

— Nu găsesc că s'a purtat potrivit în afacerea asta, dar trebuie să iertăm pe un marinar că nu se pricepe în materie de drept. (*Să încheiăm o alianță gândià ea. N'o să câștigăm nimic hârțuindu-ne*).

Abatele zâmbi ușor și zâmbetuț i se pierdù în cutele obrazului.

— Ne-a făcut îndatorirea că am aflat dela el de valoarea acestor două picturi, zise dânsul și se uită la tablouri; au să împodobescă frumos paraclisul Fecioarei. (*Mi-ai făcut o epigramă iată două, ne-am răfuit, cocoană*).

— Dacă le-ați dà la Saint-Gatien, v'aș cerc voie să dăruiesc bisericii rame potrivite cu locul și cu opera. (*Am gust să te fac să mărturisești că ți-e poftă după mobilele lui Birotteau, gândià ea*).

— Nu-s ale mele, zise preotul care se ținea mereu vârtos.

— Iată un act care stânge orice discuție, zise D-na de Listomère, și le înapoiază D-rei Gamard.

Puse renunțarea pe masă. (*Vezi câtă încredere am în D-ta*). Și adaose:

— E vrednic de D-v, vrednic de caracterul frumos al D-v, să împăcați doi creștini; deși acuma mă interesez puțin de părintele Birotteau.

— Dar e pensionarul Dv., o întrerupse el.

— Nu, părinte; nu mai e la mine („*Pairia*” cumnatului și gradul nepotului mă silesc să fac multe mișelii, gândià ea).

Abatele rămase liniștit, dar ținută lui potolită dădea la iveală patimile cele mai săl-

batece. Numai D-l de Bourbonne ghicise taina tihnei acesteia părelnice. Preotul triumfă!

— De ce i-ați luat D-v renunțarea lui? întrebă el, ațâțat de un sentiment asemănător cu acela care împinge pe o femeie să ceară să i se mai spue odată complimentele.

— Mi-a fost milă. Birotteau, cum știți e un caracter slab; m'a rugat să văd pe D-ra Gamard, ca să capete, pentru renunțarea lui...

Abatele încreți din sprâncene.

— ... La *drepturi* recunoscute de avocați de seamă, portretul...

Preotul se uită la D-na de Listomère.

— ... Portretul lui Chapeloud. Vă las să-i apreciați pretenția... (*Ai să te osândești, dacă ai să vrei să pledezi, gândiă ea*).

Glasul cu care baroana rostise cuvintele: *advocați de seamă* făcuse pe preot să vadă că cunoaște și partea tare și partea slabă a dușmanului. D-na de Listomère desfășură atâta talent dinaintea cunoscătorului acestuia de merit, în cursul convorbirii, care rămase multă vreme pe acelaș ton, că abatele se scoborî la D-ra Gamard, să-i ceară răspunsul ei la învoiala propusă.

Troubert se întoarse încurând.

— Doamnă, iată ce mi-a spus biata muribundă: „Părintele Chapeloud mi-a arătat preă

multă prietenie, ca să mă despart de portretul lui". Și adaoșe: Cât despre mine, dacă ar fi al meu, nu l-aș dà nimănu. Pentru dragul răposat, am avut sentimente preà statornice, ca să nu mă cred în drept să mă cert cu toată lumea pentru portretul lui.

— Părinte, să nu ne *invrăjbim*, pentru o zugrăveală proastă. (*Îmi bat joc de ea, cum îți bați și D-ta*, gândià ea). Păstrați-o o să facem o copie. Sunt fericită că am sfârșit cu procesul acesta dureros și mâhnitor; personal am câștigat că vă cunosc. Am auzit vorbindu-se de talentul D-v la vist. O să iertați unei femei că-i curioasă; zise ea zâmbind. Dacă ați vreà să veniți câteodată la mine, știți preà bine cum o să vă primesc.

Troubert își mângâie bărbia. (*L-am prins! Bourbonne aveà dreptate*, gândià ea, *își are și el tumurile lui*).

În adevăr, vicarul cel mare simțià în clipa aceea senzația fermecătoare de care nu se puteà apăra Mirabeau, când în zilele puterii, vedeà cum se deschide dinaintea trăsorii lui poarta vreunui otel odinioară închis pentru el.

— Doamna mea, am preà mari ocupații, ca să mai mă duc în lume, răspunse dânsul; dar pentru D-v, ce n'ar face lumea? (*Baba are să crape, am să înșiăc pe Listomerii și am să-i slujesc*,

dacă au să mă slujească; gândiă el. Mai bine să-i am prieteni decât dușmani).

D-na de Listomère se întoarse acasă, nădăduind că arhiepiscopul o să încheie pacea care eră începută atât de bine. Dar Birotteau nu trebuia să se folosească nici măcar de renunțarea lui. Doamna de Listomère află a doua zi că D-ra Gamard a murit. Deschizându-se testamentul fetei bătrâne, nimeni nu se miră că abatele Troubert eră legatarul ei universal. Avea i se urcă la 300,000 de lei. Vicarul general trimise D-nei de Listomère două bilete de invitare pentru slujbă și cortegiu: una pentru dânsa, una pentru nepot.

— Trebuie să mergem, zise ea.

— Asta nici nu înseamnă altceva! strigă D-l de Bourbonne. Asta este o ispită cu care monseniorul Troubert vreă să vă încerce.

Și adaoase întorcându-se către locotenentul de marină care spre nenorocirea lui nu plecase încă din Tours.

— Baroane, du-te la cimitir.

Prohodul se făcù cu mare slavă bisericască.

Numai un singur om plânse: Birotteau, care singur și nevăzut de nimeni se rugă din inimă într'un paraclis îndepărtat pentru sufletul răposatei, căindu-se din inimă că nu l-a iertat pen-

tru greșelile lui, căci se socotiă vinovat de moartea dânzei. Abatele Troubert întovărăși corpul prietenei până la mormânt. La marginea groapei, rosti un cuvânt în care datorită talentului său, viața îngustă a testatoarei luă proporții monumentale. Cei de față băgară în seamă mai ales cuvintele de perorațiune:

„Viața aceasta plină de zile închinată lui D-zeu și religiei, viața aceasta împodobită cu atâtea fapte frumoase săvârșite în tăcere, cu atâtea virtuți smerite și ascunse, viața aceasta aceasta a fost zdrobită de o durere pe care am chema-o nemeritată, dacă am putea uita la marginea veșniciei că toate suferințele noastre ne vin dela D-zeu. Prietenii cei mulți ai ființei acesteia sfinte, știindu-i noblețea și nevinovăția sufletului, prevedeau că pe toate are să le îndure, numai bănuelile cari îi pângăriau viața întreagă, numai pe ele nu. De aceea poate și Pronia cerească a adus-o la sânul lui D-zeu, ca s'o smulgă din păcatele noastre. Fericiți cei cari pot să se odihnească aici pe pământ, în tihnă cu ei, precum se odihnește acuma Sofia în haina-i de nevinovăție, în lăcașul celor fericiți!”.

D-l de Bourbonne, care povestî D-nei de Listomère împrejurările dela înmormântare, a daose, după ce se isprăviră partidele și se în-

chiseră ușile, rămânând singuri numai cu baronul:

— Când și-a isprăvit cuvântul lui pompos, închipuți-vă, dacă puteți, pe Ludovic ăsta al XI-lea în antreu, svârlind cu sfeștocul înmuiat în aghiazmă.

D-l de Bourbonne luă cleștele și imită atât de bine mișcarea lui Troubert, că baronul și mătușa trebuiră să zâmbească.

Bătrânul proprietar urmă:

— Numai acolo s'a dat de gol. Până atunci, se ținuse minunat de bine; i-o fi fost fără îndoială cu neputință să-și ascundă bucuria când a zăvorit-o pentru totdeauna pe fata aceea bătrână pe care o disprețuia grozav și o ură poate tot atât pe cât urise și pe Chapeloud.

A doua zi dimineață D-ra Salomon veni să rânzească la D-na de Listomère și-i zise foarte mișcată:

— Bietul părinte Birotteau a primit adineauri o lovitură grozavă, din care se ghicește ura cea mai calculată. E numit paroh la Saint-Symphorien.

Saint-Symphorien este o mahala din Tours, dincolo de pod. Podul acesta e unul din monumentele cele mai frumoase ale arhitecturii franceze și are o lungime de 1900 picioare, iar

cele două piețe cari se găsesc la capete, sunt amândouă la fel.

— Ați înțeles? urmă ea după o tăcere, foarte mirată de răceala cu care află D-na de Listomère despre noutatea aceasta. Părintele Birotteau are să fie acolo foarte departe de Tours, de prieteni și de toți. Nu-i ăsta un surgun cu atât mai grozav, cu cât e smuls dintr'un oraș pe care o să-l vadă în fiecare zi cu ochii și n'o să poată intra în el? Dela nenorocirile lui, abia mai poate merge și tocmai el să fie silit să facă atâtea poște, ca să ne vadă. Săracul a căzut la pat acuma, are friguri. Presbiterul dela Saint-Symphorien e rece, umed și parohia n'are de unde să-l dreagă. Bietul bătrân are să fie acolo ca într'un mormânt. Ce uneltire îngrozitoare!

Acuma, ca să încheiem povestirea, are să ajungă poate să pomenim numai de câteva împrejurări și să schițăm tabloul din urmă.

După cinci luni, vicarul general fû numit episcop. D-na de Listomère murise și lăsase lui Birotteau prin testament o rentă de 1500 lei. Când se cunoscù testamentul baroanei, monseniorul Hiacint, episcop de Troyes, trebuia tocmai să plece din Tours, ca să se ducă la reședința eparhiei lui, dar își amână plecarea. Furios că i-a tras renghiul o femeie căreia el îi dăduse mâna pe când ea și-o întindea în ascuns

pe a ei unui om ce dânsul îi socotiă drept dușman, Troubert amenință din nou viitorul baronului și „pairia” marchizului de Listomère. El zise în plină adunare, în salonul arhiepiscopiei, o vorbă de acelea bisericești, plină de amenințare și de blândeță mieroasă. Ambițiosul marinar se duse la preotul cel neînduplecat, care fără **î**ndoială îi puse condiții aspre; căci purtarea baronului dovedî supunerea cea mai deplină la voința cumplitului congreganist. Printr'un act autentificat, noul episcop dădù casa D-rei Garmard la consistoriul catedralei, biblioteca și cărțile lui Chapeloud la seminarul cel mic și cele două tablouri la paraclisul Fecioarei; își ținù însă portretul lui Chapeloud. Nimeni nu înțelegea de ce lasă aproape toată moștenirea D-rei Garmard. D-l de Bourbonne bănuia că episcopul păstrează în ascuns partea mișcătoare, ca să-și poată ține cu cinste rangul la Paris, dacă ar fi ales pe banca episcopilor, în camera „pairilor”. În sfârșit, în ajunul plecării monseniorului Troubert, *bătrânul șmecher* ghici calculul din urmă care se ascundeă după fapta aceasta, lovitura de moarte dată victimei celei mai slabe, de răsbunarea cea mai îndârjită. Baronul de Listomère atacă legatul lăsat lui Birotteau, de către D-na de Listomère, ca fiind smuls prin viclenii! La câteva zile după citația introductivă la in-

stanță, baronul fù înaintat căpitan. Ca măsură disciplinară, parohul dela Saint-Symphorien fù argosit. Fețele mari bisericești judecau dinainte procesul. Vra să zică ucigașul răposatei Sofia Gamard erà un hoț! Dacă monseniorul Troubert ar fi păstrat moștenirea fetei bătrâne, ar fi fost greu să se aducă vr'o critică lui Birotteau.

Tocmai când monseniorul Hiacint, episcop de Troyes treceà cu trăsura poștei dealungul cheiului din Saint-Symphorien, ca să se ducă la Paris, pe bietul părinte Birotteau îl puseră într'un jeț la soare, pe o terasă. Sărmanul preot, lovit de arhiepiscopul lui, erà galben și slab. Supărarea întipărită pe tot chipul descompuneà cu desăvârșire obrazul acela care erà pe vremuri atât de blând și de vesel. Boala îi pusese un vâl ce păreà o gândire pe ochii aceia cari erau odinioară însuflețiți cu atâta naivitate de mulțumirea traiului bun și lipsiți de orice cugetare apăsătoare. Erà numai scheletul lui Birotteau care se rostogolià cu un an înainte atât de gol, dar și atât de mulțumit, prin Schit. Episcopul aruncă asupra victimei o căutătură de dispreț și de milă: apoi se învoì să-l uite și trecù.

Negreșit că Troubert în alte vremi ar fi fost un Hildebrand sau Alexandru VI. Astăzi Biserica nu mai e o putere politică și nu mai absoarbe puterile făptuitorilor singuratece. Așa

încât celibatul are greșala capitală că închegând însușirile unui om în jurul unei singure patimi, egoismul, face pe celibatari dăunători sau folositori. Trăim în vremi când guvernămintele fac greșala că au făurit mai mult pe om pentru societate, decât pe societate pentru om. Individul se luptă deapururi cu un sistem care vrea să-l stoarcă și pe care și el se străduiește să-l stoarcă în folosul său; pe vremuri însă, omul fiind cu adevărat liber, eră mai mărinimos pentru binele public. Cercul în care se frământă oamennii, s'a lărgit pe nesimțite: sufletul care ar putea să-i închege sinteza, o să fie întotdeauna o excepție minunată; căci deobicei, în morală ca și în fizică mișcarea pierde din tărie, cu cât se întinde. Societatea nu trebuie să se întemeieze pe excepții. Dintru întâiu, omul a fost numai părinte și inima i-a svâcnit cu căldură în raza familiei lui. Mai târziu a trăit pentru o republică mică: de acolo jertfele cele mari istorice din Grecia și Roma. Apoi a fost omul unei caste sau al unei religii și s'a arătat adesea înălțător pentru mărirea lor; acolo însă, câmpul intereselor i se măria cu toate mijloacele intelectuale. Astăzi, viața îi este legată de viața unei patrii uriașe; se zice că în curând familia o să-i fie lumea întreagă. Cosmopolitismul acesta moral, nădejdea Romei creștine, n'ar fi oare o gre-

șală cerească? E atât de firesc să crezi în infiriparea unei himere alese, în frăția oamenilor. Dar vai! mașina omenească n'are proporții atât de dumnezeiești. Sufletele destul de largi ca să-și însușească sentimente, hărăzite numai oamenilor mari, n'o să fie niciodată nici suflete de simpli cetățeni nici de tați de familie. Unii fiziologi cred că atunci când creerul se mărește, inima trebuie să se micșoreze. Asta e o greșeală. Egoismul părelnic al oamenilor cari poartă în pieptul lor o știință, o națiune sau legi, nu-i oare patima cea mai nobilă, un fel de maternitate a mulțimilor? Ca să zămislească popoare nouă sau să închege gânduri nouă, nu trebuie ei să îmbine în capul lor cel puternic sânii femeilor cu puterea lui D-zeu? Istoria unora ca Inocențiu al III-lea, a unora ca Petru cel Mare și a tuturor călăuzelor de veacuri și popoare, ar putea dovedi la nevoie, într'o sferă mai înaltă, cugețarea aceasta uriașă pe care Troubert o închegă în fundul schitului Saint-Catien.

ICEM „Gavrilă Simion”
Tulcea
Colecții Speciale

- 29. C. Stere: Patru zile in Ardeal.
1. Emile Zola: Căpitanul Burle, Jacques Damour
nuvele, traducere de B. Marian.
- 31 bis. Mihail Eminescu: Poezii, revăzute, cla-
sificate și completate de Mihail Dragomi-
rescu și Dr. Constanța Marinescu.
- 32—33. Molière: Tartuffe, comedie în 5 acte, tra-
ducere în versuri de A. Toma.
34. C. Hogaș: Părintele Ghermănuță, nuvele.
35. G. Diamandy: Ochii de gheață, nuvele.
36. Honoré de Balzac: Preotul din Tours, tradu-
cere de Cecilia L. Trantomir.
37. G. Aslan: Spre ideal.
- 38—39. Em. Gârleanu: Ochiul lui Turculeț, nuvele.
- 40—43-43 bis. Edmondo de Amicis: Cuore, tra-
ducere de d-na Sofia Nădejde.
- 44-44 bis. Mihail Eminescu: Poeme.
- 45—46. Petre Vr. Haneș: Povești din diferite ț-
nuturi românești.
47. V. Alexandri: Barbu Lăutarul.
- 48—49. A. Mănușu: Floarea Tibrului.
50. C. Negruzzi: Nuvele de meravuri.
- 51—52. M. Ibanez: Coliba blestemată, traducere
de V. Demetrius.
53. Al. Odobescu: Doamna Chlajna.
- 54—55 bis.—57. H. Spencer: Despre educație.
- 58—60. F. H. Burnet: Lordul cel mititel.
- 61—63. E. și J. Goncourt: Sora Filomena, roman,
traducere de M. Negru.
- 64-64 bis 65-65 bis. Th. Speranția: Anecdote cu noroc
- 66-67. Ch. Dickens: Un poem de Crăciun.
- 68-68 bis 69-69 b. Th. D. Speranția: Anec. cu minuni
- 70-71. C. Marino: Ada Lazu.
- 72-75. I. Giurgiu: Oameni din Ardeal.
- 76-77. Em. Gârleanu: Gâza.
- 78-79. Matilde Serao: Iubire pierdută.
80. D. D. Patrașcanu: Cădica D-nei Pompiliu
- 81—85. G. Bruno. Copii lui Marcel.

77-77 bis. Dr. Fl. Benghescu ; Căminul Albinelor.
86-91. L. Leist : Napoleon .
92-93. Const. Giulescu : Marin Ocașul.
94-97 și 94-97 bis. d'Argenta : Curtezana.
94-103. Th. Sperantia : Vinovată ?

Scriitori celebri:

15. V. Alexandri : Buchetiera din Florența.
16. Nietzsche : Sărbătoarea Măgarilor.
17. Gorki : Două-zeci-și-șase și Una.
17. Nuvele Japoneze.

Din colecția
"Scriitorilor
Celebri"

Lei 2000